

Redovisning av arbetet med att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden

---

Redovisning av uppdrag 3.3 i bilaga 2, Regleringsbrev för budgetåret 2024

2024-04-15

Dnr Ä 2024-365

**Redovisning av uppdrag 3.3 i bilaga 2, Regleringsbrev för budgetåret 2024
(Regeringskansliets dnr KN2023/04613)**

Beslutet att godkänna denna delrapport har fattats av ställföreträdande generaldirektör Lars Wikström.

Handläggningen har gjorts av avdelningschef Kristina Zetterström, enhetschef Martin Olauzon, Liv Edström, Erika Holmgren, Camilla Jägerhem, Erik Fransson, Filip Ingelström Mahrs och Pär Ove Bergquist. Den sistnämnda var föredragande för ärendet.

Stockholm, 2024-04-15

Lars Wikström

Pär Ove Bergquist

Sammanfattning

Kommersiell service behövs för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo, arbeta och driva företag. Tillväxtverket arbetar därför för att främja utvecklingen av kommersiell service i serviceglesa områden. I vårt uppdrag samverkar vi med andra aktörer, främst med regionerna som har det regionala utvecklingsansvaret. Vi arbetar även med nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

Denna rapport utgör redovisning av uppdrag 3.3 i bilaga 2 i regleringsbrevet för Tillväxtverket budgetåret 2024. Det är en samlad rapport för det arbete som Tillväxtverket samt regioner och länsstyrelser har bedrivit 2023, för att främja tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden.

Rapporten innehåller delredovisning av uppdrag:

- Att ta fram ett metodstöd för **Regionala serviceprogram 2022–2030** samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram.¹
- Att fördela medel för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden - **Särskilt driftstöd**.²
- Att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 - **Investeringsbidrag och stöd till regioner**.³
- Redovisning av vilka insatser som Tillväxtverket genomfört i uppdraget som **stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet och insatser för serviceutveckling 2016–2023**.

Rapporten innehåller slutredovisning av uppdrag:

- Redovisning av åtgärder avseende drivmedelsstationer i landsbygder – **Stöd till korrosionsskydd**.⁴
- Att fördela medel för **servicebidrag** till näringsidkare med försäljningsställen för dagligvaror.⁵

---

¹ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.13 (N2021/01349)

² Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.10 (N2018/01928, N2019/03239)

³ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400)

⁴ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - uppdrag 3.7 (N2022/01688)

⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1 Tillväxtverket 2. Stöd till kommersiell service

Tillväxtverkets arbete med kommersiell service kan delas upp i fem olika områden där aktiviteter har genomförts.

- Stöd till kommersiell service
- Regionala serviceprogram 2022–2030 (RSP)
- Regional samordning
- Nationell samordning
- Stödmyndighet inom Landsbygdsprogrammet 2014-2022(2025), åtgärder för serviceutveckling

Stöd till kommersiell service

För att uppnå en god servicenivå i hela landet finns olika ekonomiska stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder vilka ofta även tillhandahåller ombudstjänster för post, apotek och betaltjänster.

Under 2023 beviljade regionerna 141 miljoner kronor från anslag 1:1 för olika stöd till kommersiell service. Inräknat beviljade projektmedel från anslag 1:1 och de stöd som utgår ifrån landsbygdsprogrammet genom länsstyrelserna eller Tillväxtverket, så uppgår det totala stödet till 218 miljoner kronor vilket är det näst högsta beloppet sedan 2016.

Trenden med en minskning av beviljade servicebidrag mellan 2016–2021 bröts 2022 då servicebidragen ökade med 65 procent från 2021. Under 2023 ökade bidraget med ytterligare 60 procent till 10 miljoner kronor. Detta beror på de utmaningar som uppstått för dagligvarubutiker i landsbygder sedan 2022. Det handlar om ökade elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då människor också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen så minskar köptroheten och man väljer i högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror.

Under 2020–2021 bidrog coronapandemin till att kommunerna ökade hemsändningar av dagligvaror till äldre personer över 70 år. Det var inte förrän 2021 som effekten av detta syntes i beviljade bidrag med en ökning med hela 84 procent jämfört med år 2019. För 2023 ligger bidraget på 19 miljoner kronor vilket fortfarande är på en hög nivå i förhållande till innan pandemiåren.

Totalt beviljades 690 ärenden om olika stöd till kommersiell service. Förutom 94 kommuner som beviljades hemsändningsbidrag så har 387 unika företag beviljats medel från någon av de övriga stödtyperna investeringsbidrag, servicebidrag, stöd till korrosionsskydd för drivmedel, särskilt driftstöd eller investeringsstöd i landsbygdsprogrammet.

Under 2023 hade Tillväxtverket fyra uppdrag om att fördela medel till regionerna för olika stöd till dagligvarubutiker eller drivmedelsstationer i landsbygder. Vi fördelade:

- 57 miljoner kronor till 21 regioner för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker. 272 butiker fick särskilt driftstöd om totalt 54,8 miljoner kronor från dessa medel.
- 19,7 miljoner kronor till 16 regioner för servicebidrag till dagligvarubutiker i län med de största behoven och utmaningarna under år 2023. 66 butiker fick servicebidrag om totalt 7,2 miljoner kronor från dessa medel.
- 80 miljoner kronor till 21 regioner för investeringsbidrag till dagligvarubutiker eller drivmedelsstationer. 120 ansökningar blev beviljade investeringsbidrag om totalt 44 miljoner kronor från dessa medel. 9,2 miljoner kronor i bidrag utbetalades under året.
- Vi beviljade även 25,2 miljoner kronor i projektmedel till 20 regioner för att stärka deras kapacitet att arbeta med kommersiell service. 1,1 miljoner i projektmedel utbetalades.
- Under 2022–2023 hade vi även uppdraget att fördela medel till regioner för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer. Vi fördelade totalt 35,2 miljoner kronor till 14 regioner. 27 drivmedelsstationer fick totalt 10,4 miljoner kronor i utbetalat stöd.

Regionala serviceprogram 2022–2030

Regionala serviceprogram (RSP) utgör grunden för länens prioritering av olika stöd till kommersiell service. Därför är RSP mer än ett "strategiskt övergripande arbete". Det handlar om att bygga en fast grund för att klara uppdraget att hantera stöden. 19 regioner har accepterat erbjudandet att arbeta med regionala serviceprogram 2022–2030, resterande två arbetar med frågorna med stöd i andra regionala riktlinjer. I genomsnitt avsätter regionerna 91 procent av en heltidstjänst för arbetet med servicefrågor, vilket är en ökning från föregående år.

2023 har präglats av arbete med nya regionala serviceprogram och ett större ansvar för stöden till kommersiell service. Tio regioner antog nya RSP under året. I många län har fokus legat på att utveckla rutiner för stödhandläggning, information till och kontakter med de verksamheter som tillhandahåller servicen. De viktigaste samverkansaktörerna har varit kommuner och länsstyrelser, men även näringsliv, civilsamhälle, andra regionala uppdrag och Leader samt främjarsystemet har involverats.

De insatser regionerna genomfört direkt riktade till den grundläggande kommersiella servicen har till stor del handlat om att bevilja stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer och informera om stödmöjligheter. Flera regioner har också gjort specifika insatser för att sprida information och kunskap om stöden till de som potentiellt kan söka dem, eller genomfört olika typer av träffar för handlare.

Regionerna har också genomfört insatser som sätter in service i ett bredare sammanhang. Det handlar liksom tidigare år bland annat om

kommunal planering och platsutveckling. Därutöver gör några regioner insatser riktad till stödjande strukturer som transporter, infrastruktur, mobiltäckning och krisberedskap.

Regional och nationell samordning

Regionerna ansvarar för det sammanhållande arbetet med regional utveckling och kan ta fram regionala serviceprogram för att samordna och prioritera insatser för stärkt tillgång till kommersiell service. Regionerna har också en roll som finansiär och kan besluta om stöd till kommersiell service. Deras engagemang beror på i vilken utsträckning servicefrågorna prioriteras i länet. Detta beror i sin tur på hur stora behov som finns i länen och hur mycket ekonomiska medel som regionen och länsstyrelsen förfogar över för olika stöd.

Som ett led i att stödja arbetet på regional nivå anordnade Tillväxtverket under 2023 fjorton webbsända serviceseminarier med regioner som målgrupp. Vi arrangerade tre regionala serviceträffar med erfarenhetsutbyten, workshops och inspirerande exempel på servicearbete på lokal och regional nivå.

Under 2023 publicerade vi 60 nyheter i den digitala samarbetsyta där 60 tjänstepersoner som arbetar med kommersiell service på regioner deltar. 18 regioner svarade på en enkät om hur Tillväxtverkets samlade metodstöd har ökat deras förmågor. Samtliga ansåg att de fått ökad förmåga att främja tillgängligheten till kommersiell service. 89 procent ansåg att de i hög utsträckning fått kunskap om stödhantering inom kommersiell service. 78 procent svarade att Tillväxtverket bidragit till att stärka deras strategiska arbete med kommersiell service i hög eller mycket hög grad.

På nationell nivå arrangerade vi två möten med Centralt samordningsforum (CSF) under 2023. På mötena deltog personer från tolv respektive elva bolag, organisationer och myndigheter som är viktiga aktörer på serviceområdet. Teman som diskuterades på mötena var paketmarknaden och olika ombudsfunktioner för kommersiell service, utmaningar som påverkar kommersiell service i landsbygder, konsumentverkets uppdrag om att främja konsumenters prismedvetenhet samt uppföljning av bestämmelserna om prisinformation. Vi fördjupade oss också i kopplingen mellan krisberedskap och kommersiell service i landsbygder. Av totalt 18 enkätsvar angav 89 procent att mötena i hög grad gett ökad kunskap om olika aktörers insatser för kommersiell service. 94 procent ansåg att mötena i centralt samordningsforum bidragit till ökat erfarenhetsutbyte mellan deltagande aktörer.

Tillväxtverket erbjuder verktyget Pipo Serviceanalys till tjänstepersoner på regioner och kommuner, för att stötta deras arbete med regionala serviceprogram och kommunala serviceplaner. Tjänsten är tillgänglig dygnet runt för alla som har ett serviceanalyskonto (cirka 1 000 personer) hos oss. Även tjänstepersoner på myndigheter såsom Post- och Telestyrelsen,

Riksbanken och Trafikverket har tillgång till verktyget. Ett utvecklingsarbete pågick under året i syfte att få fram en ny, mera modern och användarvänlig version av Serviceanalys som ännu bättre ska kunna stötta användarna under den nya programperioden för regionala serviceprogram. En testversion publicerades i oktober.

Stödmyndighet inom landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

Under året beslutade vi om projektmedel till 9 projekt varav 8 projekt ingår i insatsen *Kommuner för serviceutveckling 2023–2025*. Detta är en utökning av tidigare insats som vänder sig till kommuner med landsbygdsområden och där syftet är att stärka kommunens utvecklingskapacitet i frågor som rör grundläggande kommersiell service. Tillväxtverkets erbjudande till kommunerna består framför allt av kunskap och nätverk, men även finansiering för att kommunen ska kunna avsätta personella resurser för ändamålet. Insatsen pågår, fram till och med augusti 2024 för 15 kommuner och till och med mars 2025 för de 8 som beslutades under 2023.

Sammantaget i projektportföljen har 26 projekt pågått under året. Totalt för perioden 2016–2023 har Tillväxtverket beviljat projektmedel till 93 insatser för sammanlagt dryga 142 miljoner kronor. Till och med 2023 är 67 insatser av dessa slutförda. Vi har under året fattat beslut om utbetalning för 7,7 miljoner kronor.

Under året har projektmedel förts om inom stödmyndigheten med dryga 12 miljoner kronor. Efterfrågan på projektmedel till serviceutveckling har inte motsvarat kvarvarande belopp i budget för delåtgärd 16.2/6b. Däremot har efterfrågan på investeringsstöd inom delåtgärd 7.5/6b, Rekreation och turism, vida överstigit tillgänglig budget får delåtgärden.

Reflektioner och slutsatser

Vårt arbete med kommersiell service bestående av ett flertal uppdrag delas upp på flera arbetsområden. Dessa hålls dock väl ihop och det finns många beröringspunkter mellan dem. Från 2023 års verksamhet följer ett flertal reflektioner och slutsatser som vi summerar i följande punkter:

Stöd till kommersiell service

- Utmaningar fortsätter för dagligvarubutiker i form av höga elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna.
- Medel som Tillväxtverket förfogar över har inte nyttjats fullt ut men den totala investeringsviljan är hög och har fokus på energiåtgärder och hybridteknik.
- Anpassning av stödberäkning för särskilt driftstöd behövs och utredning genomförs under 2024.

Regionala serviceprogram

- I takt med att nya regionala serviceprogram (RSP) har antagits har kommersiell service och stöd kopplats tydligare till regional utveckling.
- Regionerna är mer än finansiärer och vi ser mer fokus på regionen som drivande aktör som behöver organisera samverkan med kommunerna och andra aktörer.
- De extra resurserna som regionerna får från Tillväxtverket ger nytta i regionerna.

Regional och nationell samordning

- Nätverkande och utbyte mellan regionerna inspirerar. De arbetssätt vi använder är uppskattade.
- Centralt samordningsforum fyller en viktig funktion. Även om flera aktörer är konkurrenter till varandra så finns många gemensamma frågor att diskutera.

Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet

- Tillväxtverkets projektmedel har haft funktionen som en katalysator för att skapa engagemang och vilja att våga testa nya lösningar och metoder för serviceutveckling.
- När kommuner får förutsättningar att intressera sig i vad platsen behöver så får det lokala engagemanget kraft och riktning.
- Kommuner har mycket att vinna på att jobba över förvaltningsgränser och mobilisera med platsen som gemensam nämnare. Det har blivit tydligare att det stora ligger i det lilla.
- Resultaten, från insatser som finansierats i Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet, förs nu över till genomförandet av Regionala serviceprogram 2023–2030. Under 2024 inleder vi också ett strukturerat resultatöverlämnande från *Kommuner för serviceutveckling* till de regioner vars kommuner ingår i satsningen.

Tillgänglighet till service och samhällets robusthet

- Tillväxtverket har tidigare lyft flera aspekter om hur viktig grundläggande kommersiell service är för krisberedskapen. Vi konstaterar att perspektivet om kommersiell service och krisberedskap inte är mindre viktigt nu än tidigare. Vår kunskap om kommersiell service samt våra uppdrag inom området fokuserar dock på serviceglesa områden vilka i praktiken är Sveriges gles- och landsbygder.

Innehåll

1	Uppdraget.....	17
1.2	Bakgrund.....	17
1.3	Mål.....	17
1.4	Målgrupp för aktiviteterna.....	18
1.5	Metod.....	18
1.6	Disposition.....	18
1.7	Tillväxtverkets arbete med kommersiell service.....	19
1.7.1	Stöd till kommersiell service (uppgift/uppdrag).....	19
1.7.2	Regionala serviceprogram (RSP) 2022–2030 (uppdrag).....	21
1.7.3	Regional samordning (uppgift).....	21
1.7.4	Nationell samordning (uppgift).....	21
1.7.5	Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet för serviceutveckling.....	22
2	Reflektioner och slutsatser.....	23
2.2	Stöd till kommersiell service –.....	23
2.3	Regionala serviceprogram –.....	24
2.4	Regional samordning.....	25
2.5	Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet –.....	25
2.6	Tillgänglighet till service och samhällets robusthet.....	27
3	Uppföljning av stöd till kommersiell service.....	28
3.2	Utbud och efterfrågan av stöd.....	29
3.2.1	Utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016-2023.....	29
3.2.2	Olika stödtyper och geografisk fördelning.....	31
3.2.3	Branschfördelning.....	33
3.2.4	Regionernas prognos för olika stöd till kommersiell service de kommande två åren.....	34
3.3	Delredovisning uppdrag – Medel för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker.....	36
3.3.1	Uppdrag.....	36
3.3.2	Bestämmelser för det särskilda driftstödet.....	36
3.3.3	2023 – åttonde året för det särskilda driftstödet.....	37
3.3.4	274 butiker fick i genomsnitt 202 000 kronor i driftstöd.....	39
3.3.5	Axfood hade flest butiker som fick driftstöd 2023.....	40
3.3.6	Butiker med särskilt driftstöd på kartan.....	40

3.4	Slutredovisning uppdrag - Medel för servicebidrag till dagligvarubutiker 2023	42
3.4.1	Uppdrag	42
3.4.2	Bakgrund	42
3.4.3	Inventering	43
3.4.4	Fördelning av medel och beviljade servicebidrag	43
3.4.5	Anledningar till mindre användning av tillgängligt anslag	45
3.5	Delredovisning - Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027	46
3.5.1	Uppdrag	46
3.5.2	Bakgrund	46
3.5.3	Målgrupp för uppdraget	47
3.5.4	Tilldelning av beslutsutrymme för investeringsbidrag	47
3.5.5	Beviljat investeringsbidrag från Tillväxtverkets 1:1-anslag	48
3.5.6	Utlysning av projektmedel – Stärk kapacitet för kommersiell service 2023–2026	50
3.6	Slutredovisning uppdrag – Medel för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer	52
3.6.1	Uppdrag	52
3.6.2	Bakgrund och bestämmelser	52
3.6.3	Inventering och förberedelser	53
3.6.4	Fördelning av medel och beviljade stöd	54
3.6.5	Orsaker till lågt söktryck och låg beslutsnivå	56
4	Regionala serviceprogram 2022–2030	58
4.2	Regionala serviceprogram	58
4.3	Tillväxtverkets metodstöd	59
4.4	Status i regionerna	59
4.5	Genomförda insatser i länen 2023	60
4.5.1	Underlag för regionala serviceprogram	60
4.5.2	Insatser riktade till den grundläggande servicen	61
4.5.3	Planering, plats- och näringslivsutveckling	62
4.5.4	Stödjande infrastruktur	62
4.6	Flera aktörer ingår i samverkan kring regionala serviceprogram	63
4.7	Reflektioner	67
4.7.1	Kommersiell service och stöd kopplas till regional utveckling	67
4.7.2	Regionerna behöver organisera samverkan	67
4.7.3	Projekt har varit del av regionala serviceprogram	67

4.7.4	Regionerna har behov av extra resurser.....	68
4.7.5	Nätverkande och utbyte mellan regionerna.....	68
5	Regional och nationell samordning.....	69
5.2	Genomförda insatser för att stärka arbetet med serviceutveckling på regional nivå.....	69
5.2.1	Plattform för informationsutbyte.....	69
5.2.2	Serviceseminarier och stödsnack.....	69
5.2.3	Tre regionala serviceträffar.....	70
5.2.4	Regionernas förmåga har stärkts.....	71
5.3	Centralt samordningsforum för erfarenhetsutbyte mellan nationella organisationer.....	71
5.4	Pipos Serviceanalys: Analysverktyg för tillgång till kommersiell service.....	72
6	Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet för serviceutveckling.....	73
6.2	Handlingsplanen för Tillväxtverkets medel för serviceutveckling.....	73
6.2.1	Programändring 7.....	74
6.3	Utlysning av projektmedel 2023.....	75
6.3.1	Delåtgärd 16.2 – Kommuner för serviceutveckling.....	75
6.3.2	Ansökningar och beslutat stöd 2023.....	76
6.4	Totalt beslutat stöd 2016–2023.....	77
6.5	Projektportfölj.....	77
6.5.1	Lokala servicelösningar.....	78
6.5.2	Kompetensutveckling.....	78
6.6	Utbetalade projektmedel.....	79
6.7	Avslutade projekt 2023.....	79
6.8	Kommuner för serviceutveckling.....	81
6.8.1	Beviljade ansökningar - Kommuner för serviceutveckling 2023–2025	82
6.8.2	Kommuner för serviceutveckling 2022-2024 och 2023-2025.....	83
6.8.3	Processtöd Kommuner för serviceutveckling 2022–2024.....	84
6.8.4	Övrig medverkan i konferenser.....	87
6.9	Reflektioner.....	88
6.9.1	Projektmedel som katalysator för att skapa engagemang.....	88
6.9.2	Lärdomar från Kommuner för serviceutveckling.....	88
6.9.3	Nästa steg - resultatöverlämning.....	89
	Bilaga 1. Olika stöd till kommersiell service.....	90
	Bilaga 2. Stöd till kommersiell service år 2023 fördelat på län, stödtyp, beviljat stöd, antal ärenden och antal unika företag (antal, miljoner kronor).....	91

1 Uppdraget

1.2 Bakgrund

Tillväxtverket arbetar för att främja tillgängligheten till kommersiell service för företag och medborgare i serviceglesa områden. I detta uppdrag samverkar vi med andra aktörer, främst regioner med ansvar för regionalt utvecklingsarbete, men även med nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

1.3 Mål

Tillväxtverket ska enligt regleringsbrevet för budgetår 2024:

Lämna en samlad redovisning arbetet med att främja tillgängligheten till kommersiell och viss offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden.⁶ Det innefattar vad Tillväxtverket, regioner och länsstyrelser gjort under budgetår 2023.

Redovisningen ska innehålla:

- Delredovisning av uppdrag att ta fram ett metodstöd för **regionala serviceprogram 2022–2030**.⁷
- Delredovisning av uppdrag att fördela medel för kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden – **Särskilt driftstöd**.⁸
- Delredovisning av uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 - **Investeringsbidrag och stöd till regioner**.⁹
- Delredovisning av vilka insatser som Tillväxtverket genomfört i sin roll som **stödmyndighet till landsbygdsprogrammet och insatser för serviceutveckling 2016–2023**.
- Slutredovisning av åtgärder avseende drivmedelsstationer i landsbygder – **Stöd till korrosionsskydd 2022–2023**.¹⁰

---

⁶ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - uppdrag 3.3. En samlad redovisning för varje aktuellt budgetår ska lämnas till Regeringskansliet senast 18 april.

⁷ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.13.

⁸ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.10.

⁹ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400)

¹⁰ Uppdrag 3.7, regleringsbrev 2024 bilaga 2.

- Slutredovisning av uppdrag att fördela medel för **servicebidrag** till näringsidkare med försäljningsställen för dagligvaror.¹¹

1.4 Målgrupp för aktiviteterna

Målgrupp för aktiviteterna är företag och medborgare i serviceglesa områden, kommuner, regioner, länsstyrelser, nationella och kommersiella aktörer inom serviceområdet.

1.5 Metod

Underlag för vår återrapportering av insatser inom området kommersiell service för verksamhetsåret 2023 består av rapporteringar och enkätsvar från regioner vilka är ansvariga för regionala serviceprogram och stöd till kommersiell service. Även enkätsvar från deltagare på konferenser med regionala tjänstepersoner samt möten med Centralt samordningsforum ingår som underlag.

För kapitlet om stöd till kommersiell service har uppgifter hämtats från ärendehanteringssystemet Nyps och dess utdatasystem för uppföljning av beviljade stöd. Till samma avsnitt har vi även fått statistik från Jordbruksverket avseende de stöd som hanterats i landsbygdsprogrammet under perioden 2016–2023.

Kapitlet om Tillväxtverkets arbete som stödmyndighet för landsbygdsprogrammet bygger bland annat på statistik om beviljade projektmedel från Jordbruksverkets system för uppföljning och utdata.

1.6 Disposition

Rapporten svarar mot Tillväxtverkets uppdrag 3.3 i bilaga 2 regeringsbrevet för budgetår 2024. Kapitlen kan läsas var för sig utan speciell ordningsföljd.

I kapitel 2 lämnar vi våra reflektioner och slutsatser utifrån både regionernas rapporterade verksamhet och Tillväxtverkets uppdrag att stärka kommersiell service.

I kapitel 3 till 6 beskriver vi genomförda aktiviteter. Det handlar både om vad som genomförts i länen och vilka aktiviteter som Tillväxtverket har genomfört och medverkat i. Kapitlen följer i stort

---

¹¹ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1 Tillväxtverket 2. Stöd till kommersiell service

nedan beskrivna arbetsområden som vi arbetar med inom området kommersiell service, se avsnitt 1.6

Kapitel 3 - *Stöd till kommersiell service*. Här redovisar vi kortfattat utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016–2023, samt hur regionerna tror att efterfrågan på de olika stöden till kommersiell service kommer utvecklas de kommande åren. Kapitlet innehåller även delrapporter av flera uppdrag att fördela medel för olika stöd till kommersiell service däribland Särskilt driftstöd (årligen), Servicebidrag (2023), Investeringsstöd och stöd till regioner (2023–2027). Slutredovisningar lämnas även för uppdragen att fördela medel för servicebidrag (2023) och stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer (2022–2023).

Kapitel 4 - *Regionala serviceprogram 2022–2030*. Kapitlet utgör delredovisning av vårt uppdrag att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 samt bistå regionerna och Gotlands kommun vid framtagande och genomförande av regionala serviceprogram (RSP).

Kapitel 5 - *Regional och nationell samordning*. Här beskriver vi vad vi har genomfört i vår roll som samordnande myndighet inom området kommersiell service. Vi redovisar hur vi har arbetat med support till regionernas handläggare för servicefrågor samt vilka mötesplatser för erfarenhetsutbyte vi har arrangerat under 2023. Vi redovisar även vad vi har genomfört på nationell nivå för informations- och erfarenhetsutbyte i frågor om kommersiell service främst genom mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF).

Kapitel 6 - *Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet för serviceutveckling*. Här redogör vi för vårt uppdrag som stödmyndighet för landsbygdsprogrammet under perioden 2016–2023. Inom ramen för uppdraget har vi hanterat projektmedel för kompetensutveckling, information och pilotprojekt för serviceutveckling.

1.7 Tillväxtverkets arbete med kommersiell service

Tillväxtverkets arbete med kommersiell service kan delas upp i fem olika områden. Nedan följer en kort beskrivning av respektive område.

1.7.1 Stöd till kommersiell service (uppgift/uppdrag)

Tillväxtverket har en samordnande roll och supportfunktion när det gäller förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service och stödtyperna: investeringsbidrag, investeringslån, servicebidrag, särskilt driftstöd och hemsändningsbidrag. Målgrupp för stöden är främst dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i serviceglesa områden. För hemsändningsbidrag är kommuner målgrupp.

Vår målgrupp är dock främst de regioner som ansvarar för beslut om stöd till kommersiell service.¹² Regionerna ska rådfråga Tillväxtverket vid frågor av principiell vikt.¹³

Vi följer upp regionernas beslutade stöd till kommersiell service varje år och rapporterar detta till Regeringskansliet i separat rapport.¹⁴ Delar av innehållet i den rapporten avseende kommersiell service ingår även i denna redovisning.

Inom området stöd till kommersiell service ingår flera uppdrag som handlar om att fördela ekonomiska medel till regionerna:

- Uppdrag att årligen fördela medel för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker.¹⁵
- Uppdrag att fördela medel för investeringsbidrag och stöd till regioner 2023–2027.¹⁶
- Uppdrag att fördela medel för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer 2022–2023.¹⁷
- Uppdrag att fördela medel för servicebidrag 2023¹⁸

Tillväxtverket har under ett flertal år utvecklat det GIS-baserade verktyget Pupos Serviceanalys¹⁹ som används av tjänstepersoner inom offentlig sektor. Tjänsten är ett viktigt verktyg som i första hand är avsedd att användas som stöd för handläggare på regioner, länsstyrelser och kommuner i deras arbete med stöd till kommersiell service, regionala serviceprogram, kommunala serviceplaner. Även andra myndigheter eller statliga utredningar som har uppdrag eller kopplingar till serviceområdet har haft nytta av Pupos Serviceanalys.

Med statistik från Pupos Serviceanalys genomför Tillväxtverket även analyser av tillgängligheten till kommersiell och viss offentlig service i

---

¹² År 2023 hade 21 regioner ansvaret för beslut enligt förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service. 14 länsstyrelser hanterade 2023 fortfarande också investeringsstöd till lokal service inom ramen för Landsbygdsprogrammet 2014–2020.

¹³ 32§, Förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service

¹⁴ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - uppdrag 3.4.

¹⁵ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.10.

¹⁶ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400)

¹⁷ Regleringsbrev för budgetåren 2022 och 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. ap.24.1 Tillväxtverket 2. Stöd till kommersiell service.

¹⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1 Tillväxtverket 2. Stöd till kommersiell service

¹⁹ www.pipos.se

serviceglesa områden.²⁰ Detta publicerar vi exempelvis med några års mellanrum i en separat rapport²¹.

1.7.2 Regionala serviceprogram (RSP) 2022–2030 (uppdrag)²²

2021 utarbetade Tillväxtverket, på uppdrag av regeringen, ett metodstöd för regionala serviceprogram, RSP. Programmen är regionernas verktyg för att både strategiskt och operativt stärka samordningen och prioriteringen av olika stöd och insatser riktade till kommersiell service i serviceglesa områden. Vi har en metodstödande roll som innebär att vi stöttar regionerna utifrån deras behov samt verkar för en spridning av goda exempel över landet. Tillväxtverket har i uppdrag att årligen sammanställa och redovisa till Regeringskansliet hur arbetet med RSP fortlöper i myndigheten samt i de regioner som väljer att genomföra regionala serviceprogram.

1.7.3 Regional samordning (uppgift)²³

Tillväxtverket arbetar brett med att förmedla kunskap om tillgänglighet till kommersiell och viss offentlig service och då främst till regionerna. Till exempel genom att skapa mötesplatser för länens handläggare av stöd till kommersiell service och regionala serviceprogram. Det kan även handla om en bredare målgrupp för att sprida erfarenheter från genomförda projekt eller för att inspirera till nya idéer och insatser.

1.7.4 Nationell samordning (uppgift)²⁴

Tillväxtverket driver och samordnar mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF). Här ingår ett 20-tal bolag och myndigheter som är viktiga för utvecklingen av service i landsbygder. Syftet med CSF är att olika beslutsfattare och intresseorganisationer ska mötas och delge varandra information och synpunkter i olika frågor. I förlängningen ska detta leda till bättre beslutsunderlag och förhoppningsvis mer samordnade beslut. Det kan exempelvis handla om att samordna olika ombudsfunktioner i butiker, men det kan också handla om att initiera gemensamma studier eller genomföra samarbetsprojekt av olika slag.

Vi har en viktig roll i att driva de utvecklingsfrågor som CSF identifierar, men medlemmarnas eget engagemang och initiativkraft är

---

²⁰ Förordning (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket, 8§.

²¹ Tillgänglighet till grundläggande kommersiell service 2024. Tillväxtverket (2024). Rapport 0478

²² Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.13.

²³ Förordning (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket, 3§4p

²⁴ Ibid

avgörande. Tillsammans med medlemmar i CSF kan vi genomföra studier eller utvecklingsprojekt som bidrar till en bättre nationell kunskap. Vi medverkar även i andra nationella evenemang där vi berättar om betydelsen av kommersiell service för företag och medborgare.

1.7.5 Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

Tillväxtverket har uppdraget att vara stödmyndighet i landsbygdsprogrammet under perioden 2014–2025. Vi ansvarar för projektmedel som ska bidra till att utveckla servicestrukturen i Sveriges landsbygder genom att utveckla och hitta nya lösningar för kommersiell och viss offentlig service. I landsbygdsprogrammet har det även funnits ett riktat stöd mot dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder som i början av programperioden omfattade 490 miljoner kronor²⁵. Här är det, precis som för de allra flesta stöden i landsbygdsprogrammet, länsstyrelsen som fattar beslut om stöd.

---

²⁵ Budget har sedan programstart ändrats vid ett par tillfällen, både minskning och ökning. Under 2023 hade fortfarande några länsstyrelser medel kvar för detta stöd.

2 Reflektioner och slutsatser

Nedan följer reflektioner och slutsatser utifrån de huvudsakliga kapitlen i denna rapport. Dessa följer den uppdelning av arbetsområden som Tillväxtverkets arbete med kommersiell service kan delas upp i.

2.2 Stöd till kommersiell service –

Utmaningar för dagligvarubutiker fortsätter

Under 2023 har utmaningarna som började föregående år fortsatt för många dagligvarubutiker i landsbygder. Det handlar om höga elkostnader, ökade inköspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då hushållen också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen så minskar köptroheten. Man väljer i högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror.

Stor investeringsvilja – fokus på energiåtgärder och hybridteknik

Trots att många butiker har genomfört investeringar för energi-effektiviseringar under senare år så finns det fortfarande stora behov av dessa investeringar samt för nya tekniska lösningar, vilket har potential att minska kostnader och öka lönsamheten på längre sikt. De medel som Tillväxtverket förfogar över i olika uppdrag har inte nyttjats fullt ut, men vi ser ändå att efterfrågan på medel för investeringar är hög. Detta eftersom summan av medel som beviljats till investeringsbidrag från regionerna samt för investeringsstöd i landsbygdsprogrammet via länsstyrelserna är hög. Under 2023 utgörs fortfarande nästan hälften av denna summa av medel från landsbygdsprogrammet 2014–2020. Investeringar för att bli så kallade hybridbutiker med teknik för obemannade öppettider, samt åtgärder för energibesparingar är vanliga investeringsåtgärder.

Anpassning av stödberäkning för särskilt driftstöd behövs

Det återstår att se hur företagen klarar av 2024. Många har gjort mycket i sina butiker alltifrån minskad bemanning till minimering av antal kylar och frysar. Många av de mindre butikerna får särskilt driftstöd med i genomsnitt 202 000 kronor per år. Tillväxtverket kommer under 2024 utreda om beräkningsmodellen för stödberäkning behöver justeras och om bestämmelser i förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service behöver ändras för driftstöd och servicebidrag. Det gör vi inom ramen för uppdrag att bistå Regeringskansliet i översyn av förordningen.

2.3 Regionala serviceprogram –

Kommersiell service och stöd kopplas till regional utveckling

I takt med att merparten av regionerna processat och antagit nya regionala serviceprogram (RSP) har det på flera håll blivit tydligare hur dessa hänger samman med regionens övriga arbete med regional utveckling och målsättningar i de regionala utvecklingsstrategierna.

Det lokala och regionala samhällslivet behöver avspeglas i de regionala serviceprogrammen. Programmen behöver utgå från regionens särart och geografi, inte bara allmänna trendspaningar. Vi tycker oss se att flera regioner gjort förflyttningar i hur skarpt man prioriterar olika geografier och olika typer av insatser, men det är fortfarande en utmaning.

Samtidigt har de nya regionala serviceprogrammen tydligare koppling till stödhanteringen än när en stor del av medlen till investeringar hanterades av länsstyrelserna inom landsbygdsprogrammet. Alla regioner redovisar dock inte stödhanteringen som insatser i RSP.

Regionerna behöver organisera samverkan

Stöden är viktiga och ger effekt, men det är också viktigt att regionerna har möjlighet att lyfta blicken från enskilda stödärenden. Regionerna är mer än finansiärer och vi ser mer fokus på regionen som drivande aktör som behöver organisera samverkan med kommunerna och andra aktörer. Arbetet att ta fram, samtala om och enas om prioriteringar är viktigare än RSP-dokumentet i sig.

Samverkan är emellertid inte alltid enkel och nästan alltid resurskrävande. Det gäller både på regional nivå kopplat till de samverkansarenor regionerna håller samman kopplat till RSP, och på lokal nivå. De projektmedel i landsbygdsprogrammet som funnits hos Tillväxtverket har ibland inneburit att fler aktörer haft möjlighet att delta och engagera sig. Kortsiktiga medel är sällan bästa grunden för samverkan som ska hålla på lång sikt. Projektmedlen har möjliggjort insatser som varit del i att nå målen i regionala serviceprogram. Ett par regioner har lyft att det märks av att det inte längre finns den typen av finansiering av projekt för lokal utveckling. Vi ser dock att det finns utrymme för att utveckla samverkan med Leader och att det kan vara en väg för mobilisering, lokala initiativ och bredare utvecklingsinsatser som kan vara komplement till stöden till de kommersiella serviceaktörerna.

De extra resurserna ger nytta i regionerna

För att stärka genomförandet av de regionala serviceprogrammen har Tillväxtverket avsatt medfinansiering från vårt uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027. Att fler får kollegor och någon att diskutera med internt ger kraft och driver arbetet framåt i regionerna. Att ha mer resurser för att jobba framåtsyttande ger effekt på regionernas arbete. Även om det är för tidigt för att se det fulla genomslaget av det bedömer vi att det nu finns

mer resurser för att hantera utmaningarna för den kommersiella servicen, trots att regionerna befinner sig i en svår ekonomisk situation. De ekonomiska resurser som regionerna erhåller från Tillväxtverket syftar till att stärka regionernas kapacitet att arbeta med regionala serviceprogram samt deras mottagarkapacitet för de aktiviteter Tillväxtverket genomför under perioden 2023–2026.

2.4 Regional samordning

Nätverkande och utbyte mellan regionerna inspirerar

Vi ser tydligt att regionerna använder det nätverk för kommersiell service som Tillväxtverket driver. De deltar i stor omfattning på digitala möten och fysiska träffar för erfarenhetsutbyte och för att få inspiration till konkreta insatser i de regionala serviceprogrammen. Det gör att goda exempel får spridning. De arbetssätt vi använder inom regional samordning och även i den kommunsatsning som genomförs i rollen som stödmyndighet för landsbygdsprogrammet är uppskattade och framgångsrika. Vi kommer fortsätta i samma riktning även kommande år.

Nationellt forum fyller viktig funktion

Utbytet mellan nationella aktörer inom centralt samordningsforum är viktigt för alla deltagare. Här diskuteras aktuella frågor och utmaningar mellan olika branscher men även inom exempelvis dagligvarubranschen. Även om flera aktörer är konkurrenter till varandra så finns många gemensamma frågor där forumet fyller en viktig funktion. Både för erfarenhetsutbyte och som gemensam plattform för att föra vidare frågor till Tillväxtverket eller Regeringskansliet. Vi kommer fortsätta att driva forumen i samma omfattning och hoppas att engagemanget från deltagarna fortsätter på samma spår som idag.

2.5 Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet –

Projektmedel fungerar som katalysator för att skapa engagemang

I och med årets beslut om projektmedel till åtta lokala processer, med kommunerna som projektägare, har vi nu lagt den sista pusselbiten i Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet 2014–2023.

Tillväxtverkets projektmedel har i ett flertal regioner, kommuner eller samhällen haft funktionen som en katalysator för att skapa engagemang och vilja att våga testa nya lösningar och metoder för serviceutveckling. Följande kommentar från en organisation som medverkat i genomförandet både som projektägare och kunskapsbärare är ett bevis på detta:

”Det har varit ett viktigt symbolvärde att Tillväxtverket haft projektmedel till service!”

Kommunernas intresse ger kraft och riktning

Kommersiell service är bara ett exempel på kommunernas utmaningar med att ha tillräcklig kapacitet att möta lokalsamhällets efterfrågan av utveckling i landsbygder. Kommunerna behöver inte enbart finansiering. De behöver få relevant, lättillgänglig kunskap i rätt omfattning och vid rätt tidpunkt samt att ha tillgång till ett nätverk för utbyte och reflektion.

Kommuner kan göra en hel del för att stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service inom ramen för kommunens befintliga verksamheter. Kommunerna kan skapa förutsättningar för kommersiell service i strategi, plan och budget samt göra det möjligt att samordna olika frågor. Dessutom så har kommunens blotta närvaro i mötet med lokalsamhället en betydelse för att skapa relationer och tillit, vilket är grundläggande för all samverkan.

När kommunen får förutsättningar att intressera sig i vad platsen behöver så får det lokala engagemanget kraft och riktning. Kommunen kan alltså bidra genom att vara delaktig och engagerad i den lokala utvecklingen. Det viktiga är att som kommunens representant vara fysiskt på plats, att lyssna och ställa relevanta frågor som för dialogen framåt.

Det finns mycket att vinna på att samverka över gränser

Kommunen har också mycket att vinna på att inte bara samverka lokalt utan även samordna sig internt. Kommunen behöver jobba över förvaltningsgränser och mobilisera med platsen som gemensam nämnare. Det bygger dessutom tillitskapital. Något som blivit allt tydligare är att det stora ligger i det lilla.

I samarbete mellan offentliga, privata och ideella aktörer behöver man vara medveten om att processer varierar mellan olika organisationer. Det handlar alltså inte bara om att bjuda upp till dans, utan för att insatsen ska bli långsiktig, krävs det även en vilja och förmåga att hålla samma takt. Ett klokt citat från en deltagande kommun:

"Ensam går det fort men tillsammans kommer man långt"

Nästa steg – resultatöverlämning

Tillväxtverkets handlingsplan för medlen i landsbygdsprogrammet baseras på resultat från uppföljning av Regionala serviceprogram 2009–2013, och den har sedan uppdaterats utifrån årliga uppföljningar av Regionala serviceprogram 2014–2022.

Resultaten, som nu kommer av insatser som finansierats i handlingsplan, förs nu över till genomförandet av Regionala serviceprogram 2023–2030.

Under 2024 inleder vi därför också ett strukturerat resultatöverlämnande från *Kommuner för serviceutveckling* till de regioner vars kommuner ingår i satsningen.

2.6 Tillgänglighet till service och samhällets robusthet

Tillväxtverket har tidigare lyft olika aspekter om hur viktig grundläggande kommersiell service är för krisberedskapen.

Dagligvarubutiker är en central och samhällsviktig verksamhet inom livsmedelsförsörjningen som möjliggör för befolkningen att införskaffa livsmedel. Drivmedelsstationer är på samma sätt nödvändiga för att människor och företag ska kunna förflytta sig och sina varor inom landet. Ofta är butikerna och drivmedelsstationerna dessutom serviceombud för bland annat post, paket och apotek. Därför är det mycket viktigt att dessa finns med i samtalet om olika åtgärder för en stärkt krisberedskap.

2021 publicerade vi studien *Kommersiell service ger robustare samhälle*²⁶. Studien bidrar till en djupare förståelse för den kommersiella servicens betydelse för att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner i vardag och kris, men också hur dessa funktioner kan stärkas framöver. En viktig slutsats när det gäller serviceförsörjning är att det krävs en väl fungerande service i vardagen för att tillgängligheten också ska fungera när det uppstår en kris. För detta krävs analyser och ett strategiskt arbete med serviceplanering. Regionen är därför, i sin roll som regionalt utvecklingsansvarig aktör, viktig för serviceutvecklingen och därmed krisberedskapen.

Flera regioner har det senaste året på olika sätt närmat sig frågor om livsmedelsförsörjning och krisberedskap. Samordning mellan region, länsstyrelse och kommuner är viktig för att tillgången till grundläggande kommersiell service ska fungera. Detta är betydelsefullt i diskussionen om kopplingen mellan kommersiell service och krisberedskap, då dessa båda sakområden ofta hanteras inom olika politikområden.

Tillväxtverket konstaterar att perspektivet om kommersiell service och krisberedskap inte är mindre viktigt nu än tidigare. Vår kunskap om kommersiell service samt våra uppdrag inom området fokuserar dock på serviceglesa områden, vilka i praktiken finns i Sveriges landsbygder.

---

²⁶ Kommersiell service ger robustare samhälle, Tillväxtverket (2021), Rapport 0363

3 Uppföljning av stöd till kommersiell service

I detta kapitel redogör vi inledningsvis kortfattat för utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016–2023, samt hur regionerna tror att efterfrågan på de olika stöden till kommersiell service kommer att utvecklas de kommande åren.

En försämrad tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel påverkar inte bara möjligheten att köpa livsmedel eller tanka bilen. Dessa försäljningsställen tillhandahåller ofta även ombudstjänster för post, apotek eller grundläggande betaltjänster. Om en dagligvarubutik eller bemannad drivmedelsstation försvinner på landsbygden försämras ofta även tillgången till dessa serviceslag.

För att uppnå en god servicenivå i hela landet finns olika ekonomiska stöd till i första hand dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder. Stödet till kommersiell service sker på olika sätt och de finansieringsformer som används sammanfattas i bilaga 1.

I förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service finns bestämmelser för stödtyperna investeringsbidrag, investeringslån, servicebidrag, särskilt driftstöd samt hemsändningsbidrag. Regionerna kan bevilja dessa stöd med finansiering från respektives anslag 1:1. Utöver dessa medel så får Tillväxtverket utifrån olika uppdrag fördela medel till regionerna för att ytterligare stärka deras möjlighet till att bevilja stöd.

I avsnitt 3.2 delredovisas uppdraget att fördela medel för särskilt driftstöd till försäljningsställen för dagligvaror i sårbara och utsatta områden (2023: anslag max 57 mnkr).²⁷

I avsnitt 3.3 slutredovisas uppdraget att fördela medel för servicebidrag (2023: anslag max 25 mnkr).²⁸

I avsnitt 3.4 delredovisas redovisas uppdraget att fördela medel för kommersiell service 2023-2027 (anslag max 92,4mnkr/år).²⁹

I avsnitt 3.5 slutredovisas uppdraget att fördela medel till regionerna för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer 2022–2023³⁰

---

²⁷ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.10 (N2018/01928, N2019/03239).

²⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1 N2022/02385

²⁹ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400).

³⁰ Regleringsbrev för budgetåret 2022 och 2023, avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. Anslagspost 24.1 Tillväxtverket. (N2021/03069, N2022/02385).

Mellan 2016 till 2023 har även länsstyrelserna lämnat stöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i landsbygder, enligt bestämmelser i förordning (2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, för investeringar och rådgivning.

Tillväxtverket har under samma period också beviljat stöd i landsbygdsprogrammet till kompetensutveckling, information och pilotprojekt för serviceutveckling. Våra stöd i landsbygdsprogrammet redovisas i kapitel 6.

3.2 Utbud och efterfrågan av stöd

Nedan beskrivs kortfattat utvecklingen av stöden till kommersiell service samt hur regionerna tror att efterfrågan av medel för de olika stöden kommer utvecklas de kommande två åren.

3.2.1 Utvecklingen av stöd till kommersiell service 2016-2023

Under 2023 beviljades 141 miljoner kronor från anslag 1:1 för olika stöd till kommersiell service. Här ingår servicebidrag, hemsändningsbidrag, investeringsbidrag, särskilt driftstöd, stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer. Av tabell 3.1 framgår att om vi även inkluderar beviljade projektmedel³¹ som syftar till att stärka kommersiell service så uppgick beviljade medel från anslag 1:1 till 173 miljoner kronor.

Om vi även räknar in de stöd som utgår ifrån landsbygdsprogrammet 2016–2023 genom länsstyrelserna eller Tillväxtverket, så uppgick det totala stödet för år 2023 till 218 miljoner kronor, vilket är det näst högsta beloppet sedan 2016.

---

³¹ Projektmedel som beviljats enligt *Förordning (2003:596) om bidrag för projektverksamhet inom den regionala utvecklingspolitiken*. Under 2023 utgörs beloppet av beviljade medel till 20 regioner för utlysningen "Stärkt kapacitet inom kommersiell service 2023-2026". 25,2 mnkr avser Tillväxtverkets medel och 6 mnkr avser fem regioners medfinansiering till samma utlysning.

Tabell 3.1 Olika stöd till kommersiell service, fördelat på stödtyper, beviljat åren 2016–2023, i miljoner kronor.

Stödtyper	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Servicebidrag	6,3	5,5	5,7	3,5	4,7	3,8	6,2	10,0
Hemsändningsbidrag	12,4	13,1	13,3	12,7	14,8	23,4	20,1	19,1
Investeringsbidrag	12,4	0,3	9,8	29,0	15,5	9,6	18,8	51,3
Investeringslån		0,3	0,1			0,7		
Särskilt driftstöd	32,3	34,0	52,0	54,3	54,5	54,5	54,0	55,3 ⁽⁶⁾
Stöd till korrosionsskydd							6,5	5,7
<i>Regionala projektmedel</i>	6,0	10,2	4,8	2,4 ⁽⁴⁾	0,8 ⁽⁴⁾	1,2 ⁽⁴⁾	2,2 ⁽⁴⁾	31,2
Summa stöd inom utgiftsområde 19	69	63	86	102	90	93	108	173
<i>Investeringsstöd i landsbygdsprogrammet</i>	44,5	72,6	82,7	147,0	61,9	61,7	73,0	40,5
<i>Projektmedel för pilotprojekt i landsbygdsprogrammet⁽¹⁾</i>	22,9	28,6	27,2	14,1	1,1	0,4	8,7	4,7
<i>Kompetensutveckling, information⁽²⁾</i>		3,9	6,6	0,9		3,6		
<i>Rådgivning⁽³⁾</i>	0,7	1,8	0,2	8,6				
Summa stöd inom utgiftsområde 23⁽⁵⁾	68	107	117	171	63	66	82	45
Totalt stöd till kommersiell service	138	170	202	272	153	159	190	218

Källa: Tillväxtverket, Nyps (utgiftsområde 19). Jordbruksverket (utgiftsområde 23).

¹ Avser Tillväxtverket beviljade projektmedel i landsbygdsprogrammet, åtgärd 16.2.

² Avser Tillväxtverket beviljade projektmedel i landsbygdsprogrammet, åtgärd 1.1+1.2.

³ Avser länsstyrelser beviljade medel i landsbygdsprogrammet, åtgärd 2.1.

⁴ Projekt som Tillväxtverket bedömer syftar till att främja tillgänglighet till kommersiell service. Under 2023 utgörs beloppet av beviljade medel till 20 regioner för utlysningen "Stärkt kapacitet inom kommersiell service 2023–2026". 25,2 mnkr avser Tillväxtverkets medel och 6 mnkr avser fem regioners medfinansiering till samma utlysning.

⁵ För stöden inom utgiftsområde 23 har beloppen för beviljade stöd 2016–2022 justerats med hänsyn till återföringar i avslutade stödsatser.

⁶ Belopp skiljer sig mot uppgift i 1:1-Barometern (55,1mnkr). Det beror på att två återöppnade ärenden (p.g.a. konkurser) i Nyps orsakat att beviljat belopp inte räknas in i barometern.

3.2.2 Olika stödtyper och geografisk fördelning

I bilaga 2 visas den geografiska spridningen av de beviljade medlen till kommersiell service under 2023.

Under 2023 beviljades totalt 690 ärenden, fördelat på sex olika stödtyper, men antalet unika företag som fått stöd är betydligt färre.

Om vi räknar bort de 101 ärenden för hemsändningsbidrag som beviljats till 94 kommuner, så beviljades 387 unika företag medel från någon eller flera av de olika stödtyperna. Exempelvis beviljades 100 företag särskilt driftstöd eller servicebidrag i kombination med någon av stödtyperna investeringsbidrag, stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer eller investeringsstöd från landsbygdsprogrammet.

Vidare beviljades 54 företag både särskilt driftstöd och servicebidrag, vilket är 28 fler än år 2023. Denna kombination av stöd är möjlig men det sammanlagda stödbeloppet för servicebidrag och driftstöd får inte överstiga 300 000 kronor. Servicebidrag ges ofta till dagligvarubutiker i sårbara områden som har fått ett relativt litet driftstöd, på grund av en låg försäljningsomsättning. Servicebidraget kan då användas som ett kompletterande verktyg för att öka totala stödbeloppens storlek, och därmed företagets möjlighet att fortsätta tillhandahålla service till befolkning och företag.

Investeringsbidraget är den stödtyp som varierar mest inom utgiftsområde 19. Variationerna beror främst på att det mellan åren 2016–2023 även har beviljats **investeringsstöd inom landsbygdsprogrammet**³² via länsstyrelser med samma syfte. Det är förändringar i landsbygdsprogrammets budget för investeringsstöd mellan olika år som påverkat om regionerna har beviljat mer eller mindre investeringsbidrag. Vissa år har länsstyrelser haft slut i sina budgetar för investeringsstöd och andra år har det tillkommit pengar från Jordbruksverket. Samtidigt har regionerna ibland haft svårt att med kort varsel börja bevilja investeringsbidrag från anslaget 1:1. Från 2023 får Tillväxtverket via regeringsuppdrag³³ fördela medel från Tillväxtverkets 1:1-anslag till regionerna för investeringsbidrag. Totalt beviljades 92 miljoner kronor i investeringsbidrag (anslag1:1) eller investeringsstöd (landsbygdsprogrammet) under 2023. I avsnitt 3.4 beskrivs uppdraget om att fördela medel till investeringsbidrag för budgetåret 2023 utförligare.

Det **särskilda driftstödet** infördes 2016. De två första åren fanns medel på maximalt 35 miljoner kronor för driftstödet, men från 2018 utökade regeringen finansieringens volym till maximalt 70 miljoner kronor (undantag för 2023 då Tillväxtverkets anslag för stödet var

---

³² Förordning (2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, 6 kap.

³³ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400)

maximalt 57 miljoner kronor). Bestämmelsen om minsta avstånd till närmaste butik ändrades 2018 från 15 till 10 kilometer, vilket medförde en markant ökning i antalet butiker som är berättigade till driftsstöd (från omkring 180 till drygt 270 butiker). Efter denna ändring uppgår beviljat driftstöd till cirka 55 miljoner kronor per år. I avsnitt 3.2 beskrivs uppdraget om särskilt driftstöd för budgetåret 2023 utförligare.

Efter att det särskilda driftstödet infördes 2016 minskade **servicebidraget** från 6,3 till 3,8 miljoner kronor mellan 2016–2021. Den trenden bröts 2022 då servicebidragen ökade med 65 procent från 2021, och under 2023 ökade bidraget med ytterligare 60 procent till 10 miljoner kronor. Det beror på de utmaningar som uppstått för dagligvarubutiker i landsbygder sedan 2022. Det handlar om ökade elkostnader, ökade inköpspriser samt förändrat köpbeteende hos kunderna. Då människor också har stora utgifter för el och minskat utrymme i plånboken genom inflationen så minskar köptroheten till de lokala butikerna i landsbygderna. Man väljer i högre utsträckning att handla i större butiker i större tätorter vilka ofta har lägre priser på dagligvaror. Dessa utmaningar bedömdes fortsätta även under 2023 och därför beslutade regeringen, att för budgetåret 2023, göra en omfördelning av Tillväxtverkets 1:1-anslag. Anslaget för särskilt driftstöd minskades från 70 till 57 miljoner kronor. Samtidigt beslutades att Tillväxtverket fick använda maximalt 25 miljoner kronor till att fördela medel till regioner för servicebidrag till näringsidkare med försäljningsställen för dagligvaror. 2023 beviljades servicebidrag med 10 miljoner kronor. I avsnitt 3.3 beskrivs uppdraget om att fördela medel för servicebidrag för budgetåret 2023 utförligare.

80 procent av de 274 butiker som fick särskilt driftstöd 2023 hade en omsättning av dagligvaror under 7 miljoner kronor. Tillväxtverket har undersökt lönsamheten i 220 av företagen som fick särskilt driftstöd. 31 procent uppvisade ett negativt resultat motsvarande i genomsnitt -180 000 kronor. 75 procent av dessa hade en omsättning under 7 miljoner kronor. För företagen med omsättning under 7 miljoner kronor så hade företagen med negativt resultat en negativ rörelsemarginal på i genomsnitt -4,1 procent. Av butikerna med omsättning mellan 7–11 miljoner kronor så hade 29 procent ett negativt resultat motsvarande i genomsnitt -200 000 kronor. Det motsvarade en negativ rörelsemarginal för dessa butiker på -1,9 procent.

Hemsändningsbidraget hade en liten ökning under perioden 2016–2020. Detta berodde främst på att flera kommuner valde att höja ersättningen för hemsändning av dagligvaror till hushåll som själva har svårt att ta sig till närmaste dagligvarubutik. Under 2020–2021 så bidrog coronapandemin till att kommunerna ökade hemsändningar av dagligvaror till äldre personer över 70 år eftersom de bedömdes som riskgrupper för sjukdomen Covid19. Det var inte förrän 2021 som effekten av detta syntes markant i beviljade bidrag. Detta eftersom kommunerna enligt bestämmelser ska söka bidraget årligen i

efterskott. Ökningen av hemsändningsbidraget var hela 84 procent mellan 2019 och 2021, till drygt 23 miljoner kronor. Även för 2023 ligger bidraget fortfarande på en hög nivå i förhållande till innan pandemiåren. Det beror troligt på att bidraget för 2023 avser kommunernas utgifter för 2022 vilket var ett år som fortfarande påverkades av pandemin. Tillväxtverket kommer under 2024, i uppdraget att bistå regeringen i översyn av förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service, att titta närmare på eventuella behov av förändringar av bestämmelser för hemsändningsbidraget.

3.2.3 Branschfördelning

De olika ekonomiska stöden till kommersiell service syftar till att främja tillgänglighet till främst dagligvaror och drivmedel. I tabellerna 3.2 och 3.3 fördelas 2023 års totalt beviljade medel, på totalt 182 miljoner kronor, utifrån om de syftar till att stärka tillgängligheten till dagligvaror eller drivmedel.

Tabell 3.2 Stöd till kommersiell service 2023 fördelat på stödtyp och bransch, i miljoner kronor(mnkr).

	Hemsändnings- bidrag till kommuner (anslag 1:1) mnkr	Särskilt driftstöd (anslag 1:1) mnkr	Servicebidrag (anslag 1:1) mnkr	Investerings- bidrag (anslag 1:1) mnkr	Stöd till korrosions- skydd (anslag 1:1) mnkr	Investerings- stöd LBP (Utg.omr. 23) mnkr	Totalt mnkr
Dagligvaror	19,1	55,3	10,0	44,0		28,7	157,1
Drivmedel				7,3	5,7	10,2	23,3
Servicepunkt						1,6	1,6
Totalt	19,1	55,3	10,0	51,3	5,7	40,5	182

Källa: Tillväxtverket, Nyps (anslag 1:1 utgiftsområde 19). Jordbruksverket (utgiftsområde 23).

Tabell 3.3 Stöd till kommersiell service 2023 fördelat på stödtyp och bransch, och antal ärenden.

	Hemsändnings- bidrag till kommuner (anslag 1:1) antal	Särskilt driftstöd (anslag 1:1) antal	Servicebidrag (anslag 1:1) antal	Investerings- bidrag (anslag 1:1) antal	Stöd till korrosions- skydd (anslag 1:1) antal	Investerings- stöd LBP (Utg.omr. 23) antal	Totalt antal
Dagligvaror	101	278	89	136		47	651
Drivmedel				15	12	9	36
Servicepunkt						3	3
Totalt	101	278	89	151	12	59	690

Källa: Tillväxtverket, Nyps (anslag 1:1 utgiftsområde 19). Jordbruksverket (utgiftsområde 23).

Hemsändningsbidrag och det särskilda driftstödet avser i sin helhet att stärka tillgänglighet till dagligvaror. Stöd till korrosionsskydd avser i sin helhet att stärka tillgänglighet till drivmedel. I många fall är en dagligvarubutik samordnad med en drivmedelsstation och när ett företag söker servicebidrag eller investeringsbidrag (anlag 1:1) eller investeringsstöd (landsbygdsprogrammet) så kan ansökan innehålla både insatser för dagligvaror och drivmedel. I ansökan anger sökande vilken service som stödet i huvudsak syftar att stärka.

För beviljade stöd på anslag 1:1 med 141 miljoner kronor så avser 128 miljoner kronor att stärka tillgängligheten till dagligvaror. Det motsvarar 91 procent av beviljade medel.

För beviljade investeringsstöd i landsbygdsprogrammet med 41 miljoner kronor så kategoriseras ärenden på huvudsaklig inriktning – dagligvaror, drivmedel eller servicepunkt. Av dessa stöd avser 29 miljoner kronor dagligvaror. Det motsvarar 71 procent av beviljade medel.

Av totalt beviljade stöd avser 157 miljoner kronor dagligvaror. Det motsvarar 86 procent av beviljade medel.

3.2.4 Regionernas prognos för olika stöd till kommersiell service de kommande två åren

Vi har frågat regionerna hur de tror att efterfrågan av medel för de olika stöden till kommersiell service kommer utvecklas de kommande två åren. Regionerna fick frågan i december 2023 och svaren lämnades i januari 2024. Nedan redovisas kortfattat för dessa framtidsprognoser. I prognoserna har regionerna ombetts att skilja på efterfrågan av medel för investeringar till drivmedel respektive dagligvaror.

Tolv regioner bedömer att efterfrågan av **investeringar kopplat till dagligvaror** kommer att öka de kommande två åren. Nio regioner prognostiserar att efterfrågan kommer att vara oförändrad. Flera regioner beskriver att det finns behov av investeringar i energieffektivisering och nya tekniska lösningar och att det finns intresse hos näringsidkare att genomföra investeringar. Samtidigt finns regioner som menar att merparten av butikerna redan genomfört investeringar. Detta i kombination med rådande lågkonjunktur kan verka dämpande på efterfrågan av stöd men om konjunkturen vänder uppåt så kan investeringar ta fart igen. En intressant iakttagelse är att flera regioner nämner så kallad hybridlösningar i befintliga butiker. Genom att installera elektroniskt lås på dörrar, självscanningscentraler och övervakningskameror så kan tekniken från helt obemannade mindre butiker användas även i något större butiker. Det gör det möjligt för kunder att handla utanför normalt bemannade öppettider. Därmed kan försäljningen öka och personal kan också nyttjas mer effektivt under normala öppettider.

För **investeringar kopplade till drivmedel** bedömer tretton regioner att efterfrågan kommer att vara oförändrad, två regioner att den kommer att öka, men från en låg nivå och fyra regioner att efterfrågan kommer minska. Ökningen hänger ihop med att stödet i ett län har gått över till regionen från länsstyrelsen (landsbygdsprogrammet) och att en region har fått en förfrågan om möjlighet till stöd som bedöms leda till en investering. Anledningarna till det förväntade minskade intresset jämfört med föregående år är att flera regioner menar på att de större investeringarna är gjorda. Ett par regioner menar att osäkerheten gällande framtiden för traditionella drivmedel är osäker så fastighetsägare är avvaktande i sitt agerande.

Majoriteten, 16 regioner, gör bedömningen att **hemsändningsbidraget** kommer att ligga oförändrat. I den gruppen ingår även de regioner som valt att inte använda hemsändningsbidrag. I ett antal regioner pågår översyn av riktlinjerna för hemsändning för att förtydliga eller minska på stödet. Två regioner bedömer att hemsändningsbidraget kommer att öka och två att det kommer att minska.

Tio regioner tror att det kommer att vara en ökad efterfrågan på **servicebidrag** de kommande två åren, framför allt kopplat till energipriser, inflation och svag finansiell motståndskraft men även att flera besök av regionen hos dagligvarubutiker kan leda till fler ansökningar. Sex regioner bedömer att efterfrågan kommer att vara oförändrad medan tre regioner bedömer att efterfrågan kommer minska.

Det **särskilda driftstödet** är mer förutsägbart på grund av hur regelverket är utformat. 16 regioner menar att stödet sannolikt kommer att ligga kvar på oförändrad nivå. De fyra regioner som bedömer att stödet kommer öka resonerar bland annat utifrån att det under 2023 startades nya hybridbutiker i respektive region med mindre omsättning och som därmed kan kvala in för särskilt driftstöd samt att högre livsmedelspriser kan leda till ökad omsättning och därmed större belopp på driftstöden. Bland de regioner som bedömer att stödet kommer vara oförändrat finns det både butiker som lagts ner och startats upp under året. En region lyfter att de vill se en höjning av gränsen för högsta omsättning vilket skulle möjliggöra att fler butiker som ligger på gränsen kan söka särskilt driftstöd.

3.3 Delredovisning uppdrag – Medel för särskilt driftstöd till dagligvarubutiker

3.3.1 Uppdrag

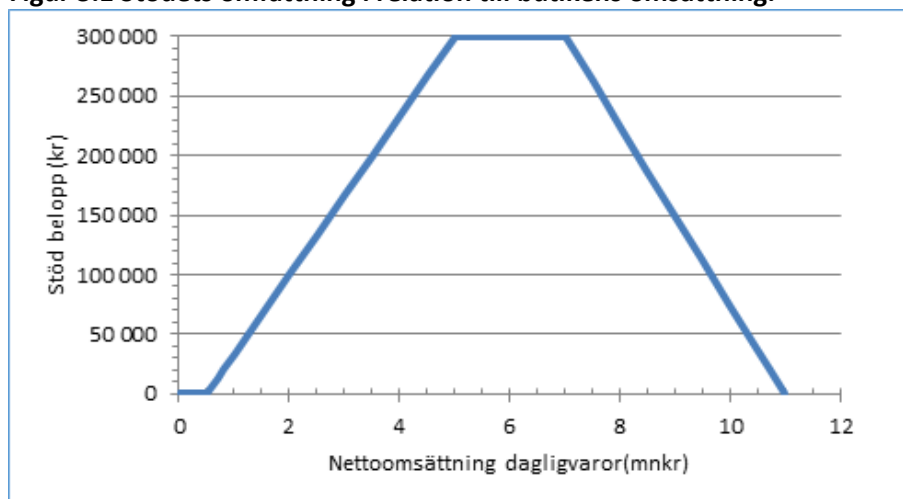
Detta avsnitt utgör delredovisning av Tillväxtverkets uppdrag att fördela medel till regionerna för stöd till kommersiell service i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden.³⁴

Medlen ska användas till stödformen *Särskilt driftstöd till försäljningsställen för dagligvaror i särskilt sårbara och utsatta områden*.³⁵ Stödet baseras på förslagen i betänkandet Service i glesbygd (SOU 2015:35).

3.3.2 Bestämmelser för det särskilda driftstödet

Det särskilda driftstödet kan sökas av företag med försäljningsställen för dagligvaror som har ett mångsidigt utbud av dagligvaror, en årlig nettoomsättning för dagligvaror på högst 11 miljoner kronor och som är beläget minst 10 kilometer³⁶ från annat försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror. Butikerna ska ha öppet året runt samt vara betydelsefulla även för annan grundläggande service såsom drivmedel, apotek, post eller betaltjänster. Bestämmelser för det särskilda driftstödet regleras i förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service.

Figur 3.1 Stödets omfattning i relation till butikens omsättning.

³⁴ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - särskilt uppdrag 3.10.

³⁵ Förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service, §§21a-d

³⁶ Bestämmelse för detta ändrades inför 2018 års fördelning av medel för driftstöd. För åren 2016–2017 var avståndet 15 kilometer.

Driftstödet beräknas utifrån nettoomsättning för dagligvaror enligt senaste årets årsredovisning, årsbokslut eller annat liknande underlag. Storleken på driftstödet varierar beroende på vilken omsättning en butik har, vilket framgår av figur 3.1.

3.3.3 2023 – åttonde året för det särskilda driftstödet

2023 var det åttonde året som Tillväxtverket fördelade medel för det särskilda driftstödet. Beslut om fördelning av medel på 54,8 miljoner kronor togs 2023-01-19³⁷. I tabell 3.4 redovisas beviljade stöd 2023.

För 2016–2017 fick Tillväxtverket fördela 35 000 000 kronor årligen. Efter regeringsbeslut 2018 och 2019 fick Tillväxtverket fördela högst 70 000 000 kronor per år för 2018–2022. För 2023 fick Tillväxtverket fördela högst 57 000 000 kronor.³⁸ Regionerna kan även använda respektive eget *anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder* för att bevilja särskilt driftstöd. Det kan exempelvis vara aktuellt om fördelade medel från Tillväxtverket inte räcker för berörd region och år.

Medel för stödet fördelas på respektive län och beslutande organisation utifrån fördelningsnyckeln:

*Antal försäljningsställen med mångsidigt utbud av dagligvaror beläget mer än 10 km från nästa försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror och som har en nettoomsättning av dagligvaror på högst 11 miljoner kronor.*³⁹

Då driftstödet har hanterats under 2016–2022 så användes i stor utsträckning faktiska stödbelopp för 2022 som underlag för beräkning av fördelade medel till länen för 2022. I de fall försäljningsställen inte fick stöd 2022 men de nu klarade avståndskravet 10 kilometer beräknades medel enligt beräkningsmodell i figur 3.1 och omsättningssiffror enligt statistik.

---

³⁷ Tilldelning av beslutsutrymme för särskilt driftsstöd till dagligvarubutiker i sårbara och utsatta lägen, budgetår 2023 (Å 2023-75)

³⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2023, avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. Anslagspost 24.1 Tillväxtverket. (N2022/02385). För 2024 ligger medlen på samma nivå som tidigare.

³⁹ För försäljningsställen med mellan 9,5 och 9,9 km till nästa butik har avståndet avrundats upp till 10 km. Detta i syfte att ge möjlighet att bevilja stöd om det bedöms finnas särskilda skäl (enligt 21 a §).

Tabell 3.4: Beviljat särskilt driftstöd 2023

Region med ansvar för stödhantering	Beviljat stöd (kr)	Antal butiker som fick driftstöd
Region Blekinge	179 553	1
Region Dalarna	2 928 765	14
Region Gotland	77 641	1
Region Gävleborg	2 400 319	12
Region Halland	586 358	3
Region Jämtland-Härjedalen	3 793 265	21
Region Jönköpings län	3 054 370	17
Region Kalmar län	2 378 477	11
Region Kronoberg	2 424 428	11
Region Norrbotten	5 961 705	30
Region Skåne	953 600	4
Region Stockholm	3 695 950	20
Region Sörmland	579 731	3
Region Uppsala	1 451 074	5
Region Värmland	2 337 995	11
Region Västerbotten	8 114 566	42
Region Västernorrland	4 266 550	18
Region Västmanland	614 603	3
Region Västra Götaland	4 910 353	23
Region Örebro län	996 291	6
Region Östergötland	3 610 725	18
Summa	55 316 319 ⁽¹⁾	274 ⁽¹⁾

Källa: Tillväxtverket, Nyps

⁽¹⁾ Här ingår två stöd med totalt 474 282 kronor (300 000 + 174 282) som Region Västmanland respektive Region Västernorrland har beviljat från eget 1:1-anslag. Således fick 272 butiker särskilt driftstöd från Tillväxtverkets 1:1-anslag med totalt 54,8 miljoner kronor i stöd.

3.3.4 274 butiker fick i genomsnitt 202 000 kronor i driftstöd

Under 2023 beslutades om totalt 55,3 miljoner kronor i särskilt driftstöd, fördelat på 21 län och 274 försäljningsställen av dagligvaror. Detta bidrar till att 220 000 människor har kvar sin närmsta butik.⁴⁰ Av tabell 3.3 framgår hur mycket stöd som beviljades för respektive län och hur många butiker som fick driftstöd under året. Genomsnittligt stödbelopp för år 2022 var 202 000 kronor. 63 butiker beviljades maximalt stöd på 300 000 kronor då de hade en nettoomsättning för dagligvaror på mellan 5–7 miljoner kronor.

Butiker som beviljades stöd och som är belägna på fastlandet eller på en ö med fler än en butik (252 butiker) hade ett genomsnittligt avstånd till närmaste försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror på 18,1 kilometer. Om det finns särskilda skäl för det, får särskilt driftstöd lämnas till ett försäljningsställe trots att det inte uppfyller förutsättningen om mer än 10 kilometer från ett annat försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror. Totalt har 22 butiker beviljats driftstöd av denna anledning år 2023 och medelvärdet på avståndet för dessa butiker var 9,1 kilometer.

Tabell 3.5 Särskilt driftstöd 2023 fördelat på butikskedjor, kronor

Butikskedja eller grossist	Antal butiker	Beviljat stöd 2023
Axfood (Tempo, Handlar'n, Matöppet)	130	28 808 315
ICA (Ica Nära)	38	7 524 992
Menigo (Nära dej)	39	8 118 301
Coop (Coop Nära, Konsum)	11	3 011 701
Emab / Frendo	4	1 087 986
Lifvs	1	86 258
AutoMat	3	459 101
Ej kedjetillhörighet	48	6 219 665
Summa	274	55 316 319

Källa: Tillväxtverket, Nyps och Pupos Serviceanalys

⁴⁰ Tillgänglighet till grundläggande kommersiell service 2024. Tillväxtverket (2024). Rapport 0478.

Butiker i ett skärgårdsområde utan fast landförbindelse (bro eller tunnel saknas), och som har närmaste butik på fastlandet, likställs med butiker med mer än 10 kilometer till annat försäljningsställe. År 2023 fick 22 butiker belägna i dessa områden driftstöd. Av dessa låg 13 i Stockholms län, 6 i Västra Götaland och 1 butik i Västerbotten respektive Västernorrland och Skåne.

3.3.5 Axfood hade flest butiker som fick driftstöd 2023

Beviljade driftstöd 2023 fördelat på respektive butikskedja eller grossist framgår av tabell 3.5.

Det var Axfood som hade flest butiker som fick driftstöd 2023 med 130 butiker, motsvarande 47 procent av samtliga butiker som fick driftstöd. 48 butiker klassas som butiker utan kedjetillhörighet men merparten av dessa köper varor från Axfood eller Menigo.

3.3.6 Butiker med särskilt driftstöd på kartan

Ursprunget till det särskilda driftstödet är förslagen från den statliga utredningen *Service i glesbygd*⁴¹ från år 2015. Uppdraget till utredningen var att analysera förutsättningarna för att stödja tillgången till en grundläggande nivå av kommersiell service i de glesbygdsområden i landet som är särskilt sårbara och utsatta. Dessa områden ansågs enligt utredningen vara områden med låg och mycket låg tillgänglighet till tätorter (blå och gröna områden i figur 3.2), och direkt till sådana områden angränsande glesbygd och avlägsna skärgårdsområden utan fast landförbindelse.

Utredningen bedömde att 15 kilometer, till närmaste försäljningsställe med mångsidigt utbud av dagligvaror, var en lämplig avståndsgräns för att få särskilt driftstöd. Sista butik på öar utan fast landförbindelse föreslogs också som berättigat för driftstödet. Detta för att undvika snedvridning av konkurrens och för att identifiera vilka försäljningsställen som ligger där tillgängligheten till dagligvaror och annan kommersiell service är som mest bristfällig.⁴²

Det ursprungliga uppdraget till Tillväxtverket att fördela medel för det särskilda driftstödet baserades på ovanstående förslag. Inför 2018 så ändrades förutsättningarna för det särskilda driftstödet då bestämmelsen om närmaste avstånd justerades från 15 till 10 kilometer. I figur 3.3 visas var butikerna som fick särskilt driftstöd 2023 är belägna.

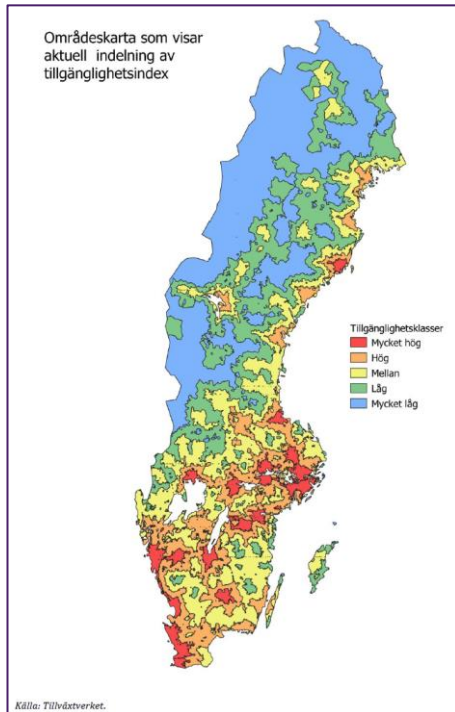
---

⁴¹ SOU 2015:35, *Service i glesbygd: betänkande*, sidan 42

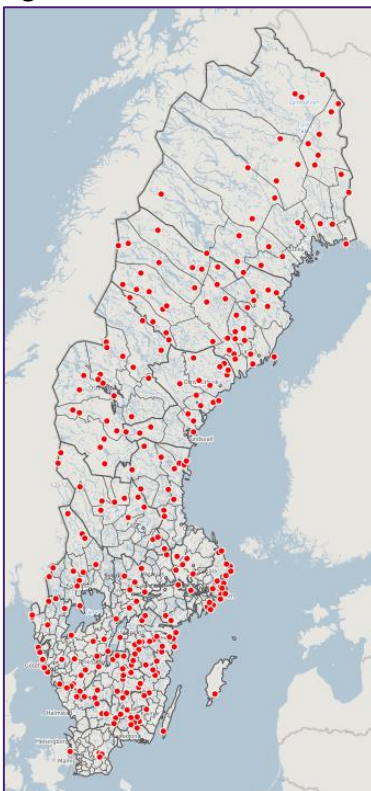
⁴² SOU 2015:35. *Service i glesbygd: betänkande*.

Figur 3.2 Karta över grad av tillgänglighet till tätorter

Figur 3.3 Butiker med särskilt driftstöd 2023

Källa: Tillväxtverket, Pupos Servicesanalys.

3.4 Slutredovisning uppdrag - Medel för servicebidrag till dagligvarubutiker 2023

3.4.1 Uppdrag

För att stärka dagligvarubutiker i landsbygder beslutade regeringen att Tillväxtverket under 2023 fick använda högst 25 miljoner kronor till att fördela medel för servicebidrag till regionerna. Dessa skulle därmed ha bättre förutsättningar att bevilja servicebidrag till näringsidkare med försäljningsställen för dagligvaror. Vid prioritering av medel skulle insatserna främst bidra till att stärka de län som hade de största behoven och utmaningarna.⁴³

Servicebidrag är ett befintligt stöd som regionerna kan bevilja i enlighet med förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service. Servicebidrag kan lämnas i områden där servicen är gles, för att kunna upprätthålla en försörjning med dagligvaror och drivmedel som är tillfredsställande med hänsyn till geografiska och befolkningsmässiga förhållanden. Bidrag lämnas endast om det finns särskilda skäl och andra åtgärder har prövats, men inte visat sig vara ändamålsenliga.

3.4.2 Bakgrund

Under pandemin 2020–2022 såg många människor värdet av att ha dagligvaruförsäljning nära sin bostad eller fritidshus där de tillbringade större del av sin tid än innan pandemin. Det innebar att mindre dagligvarubutiker i landsbygder hade en något bättre situation än normalt. Under 2022 förändrades dock situationen för dagligvarubutikerna i hela landet. Utmaningarna för butikerna handlade om höga energipriser, höga inköpspriser samt förändringar av konsumenternas inköpsvanor. Utmaningarna för de mindre butikerna i landsbygder blev större och det påverkade deras dagliga drift. Samtidigt varierar de anslag som regionerna har tillgängliga för regionala utvecklingsåtgärder mellan olika delar av landet.

De höga energipriserna slog direkt mot butikerna och även indirekt, genom att inköpspriserna ökade dramatiskt. Inflationen gjorde att många kunder ändrade sina köpmönster till att handla i större butiker i ökad omfattning. Underlaget för många landsbygdsbutiker började därför svikta snabbt. Butiker i landsbygder har också ofta små marginaler i vanliga fall och därmed ökade riskerna för att butiker skulle tvingas att stänga, med försämrad tillgängligheten till service i många orter som resultat.

---

⁴³ Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1, (N2022/02385)

3.4.3 Inventering

Med anledning av regeringens extra satsning på servicebidrag under 2023, gav Tillväxtverket 2023-01-31 ett erbjudande till samtliga regioner, att senast 2023-01-10 inkomma med behov om särskilda medel för servicebidrag.

Regionerna skulle:

- beskriva behovet av servicebidrag utifrån de dagligvarubutiker som regionen prioriterar i sitt regionala serviceprogram;
- uppskatta belopp som regionen bedömde behövas under 2023 för servicebidrag;
- ange hur stort belopp av totalt servicebidrag som regionen bedömde inte skulle kunna finansieras från regionens eget 1:1-anslag⁴⁴.

Om summan av regionernas inventerade behov skulle överskrida 25 miljoner kronor förbehöll Tillväxtverket sig rätten att prioritera de regioner som hade de största behoven och utmaningarna.

3.4.4 Fördelning av medel och beviljade servicebidrag

Tillväxtverket beslutade 2023-02-27 att tilldela beslutsutrymme med totalt 19,7 miljoner kronor till 16 regioner, som beskrivit att behovet av servicebidrag kunde bli större än vad de kunde finansiera med eget 1:1-anslag. Om ytterligare behov uppstod kunde regionerna ansöka om utökad utrymme från Tillväxtverket senare under året. Region Kalmar län ansökte om en mindre utökad tilldelning under hösten. Tabell 3.6 visar tilldelat beslutsutrymme per region.

Under året beviljades totalt 10 miljoner kronor i servicebidrag till sammanlagt 88 dagligvarubutiker, vilket framgår av tabell i bilaga 2.

Av tabell 3.6 framgår att 7,2 miljoner kronor och 66 ärenden utgjordes av de särskilda medlen som tilldelats från Tillväxtverkets 1:1-anslag. Regionerna använde således även 2,8 miljoner från sina egna 1:1-anslag för servicebidrag. Det kan jämföras med att åren 2016–2022 så uppgick totala servicebidrag till i genomsnitt 5,1 miljoner per år, vilket finansierades av regionernas egna 1:1-anslag.

---

⁴⁴ Anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling.

Tabell 3.6 Beviljade servicebidrag 2023, Tillväxtverket 1:1-anslag

Region med ansvar för stödhantering	Tilldelat beslutsutrymme	Beviljat stöd (kr)	Antal butiker som fick servicebidrag från extra 1:1-anslag
Region Blekinge	1 100 000	725 000	4
Region Dalarna	2 000 000	181 643	4
Region Gotland			
Region Gävleborg	2 000 000	171 803	2
Region Halland	675 000	42 111	1
Region Jämtland-Härjedalen	1 500 000	963 646	6
Region Jönköpings län	1 000 000	297 000	2
Region Kalmar län	*774 000	774 000	4
Region Kronoberg	600 000	81 272	1
Region Norrbotten	1 800 000	736 591	5
Region Skåne			
Region Stockholm	2 700 000	810 906	6
Region Sörmland	725 000	544 000	7
Region Uppsala			
Region Värmland	1 000 000	409 000	2
Region Västerbotten	2 000 000	253 004	2
Region Västernorrland			
Region Västmanland	300 000	250 000	1
Region Västra Götaland			
Region Örebro län	600 000		
Region Östergötland	950 000	942 287	19
Summa	19 724 000	7 182 263	66

Källa: Tillväxtverket, Nyps OCH Beslut om tilldelat beslutsutrymme

*Region Kalmar län fick utökad tilldelning på 24 000 kronor under hösten

3.4.5 Anledningar till mindre användning av tillgängligt anslag

Att det trots butikernas utmaningar under 2023 och tillskottet av medel inte beviljades servicebidrag i högre utsträckning beror på flera anledningar:

Det befintliga anslaget på maximalt 25 miljoner kronor som Tillväxtverket fick använda var väl tilltaget. Detta för att kunna möta en stor efterfrågan av servicebidrag om utmaningarna skulle bli mycket stora och det värsta scenariot skulle inträffa.

Många av de mest sårbara butikerna får redan det särskilda driftsstödet som långsiktigt ska hålla viktiga butiker öppna. Bestämmelser innebär att en butik kan få maximalt 300 000 kronor i stöd från särskilt driftstöd och servicebidrag tillsammans per år. Genomsnittligt driftstöd var 202 000 kronor under 2023. Det innebär att den genomsnittliga butiken bara kunde få knappt 100 000 kronor i servicebidrag, även om behovet skulle bedömas vara större.

Många butiker gjorde själva mycket för att minska energiförbrukning. De stängde exempelvis av kylar och frysar som inte var nödvändiga, och minskade belysningen under dygnet. Många butiker minskade bemanning av personal i butikerna så långt som det var möjligt utan att behöva minska servicen under öppettider. De butiker som redan hade hunnit konvertera till så kallad hybridbutik med även obemannade öppettider, fick bättre förutsättningar att klara detta. Utmaningarna för mindre butiker i landsbygder har fortsatt in på år 2024. Även om elpriserna inte är lika höga som under 2022 så är köptroheten från kunderna lägre än tidigare, beroende på högre varupriser och ansträngd ekonomi för kunderna. Det återstår att se om det i stället är 2024 som blir året då flertal butiker får så dålig lönsamhet att de inte klarar sig längre och måste stänga.

En anledning till att utmaningarna var extra stora under hösten 2022 och vintern 2023 var de höga elpriserna, och då främst i elprisområdena 3 och 4 i södra Sverige. Under försommaren öppnade till slut möjligheten för företag i dessa områden att ansöka om elstöd från Skatteverket fram till 25 september. Det bidrog troligtvis till att butikerna i södra delarna av landet fick något bättre förutsättningar att klara lönsamheten under hösten. Att 45 av totalt 66 beviljade servicebidrag från de särskilda medlen ansöktes och utbetalades till och med juni månad, kan vara en effekt av detta.

14 ansökningar om totalt 3,4 miljoner kronor i servicebidrag fick beslut om avslag. Motiveringar för avslag var exempelvis att det saknades behov av bidrag, att bidrag ej ges för investeringar, att svårigheter inte berodde på tillfällig svacka, att verksamhet redan låg nere, ej prioriterad butik.

Innan Tillväxtverket beslutade om tilldelning av särskilda medel i slutet av februari så hann regionerna besluta om servicebidrag från sina egna 1:1-anslag med 2,8 miljoner kronor.

3.5 Delredovisning - Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles-och landsbygder 2023–2027

3.5.1 Uppdrag

Regeringen uppdrog 2022-12-22 åt Tillväxtverket att fördela medel till regionerna samt erbjuda stöd till regionerna i deras arbete inom kommersiell service under perioden 2023–2027.⁴⁵

Tillväxtverket fick använda högst 92 400 000 kronor för genomförandet av uppdraget 2023, och regeringen beräknar att motsvarande belopp kan användas årligen under perioden 2024–2027. Tillväxtverket ska under 2023–2027 fördela medel till regionerna för i huvudsak stöd som kan beviljas enligt förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service. Tillväxtverket får använda högst två procent av medlen till utveckling av metoder, samverkan, stöd och lärande samt andra uppdragsanknutna kostnader. Utgifterna för uppdraget belastar anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder, anslagspost 24.1 Tillväxtverket, under utgiftsområde 19 Regional utveckling.

3.5.2 Bakgrund

I arbetet med den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 har det varit viktigt att förenkla stödsystemen. Det har lett till att antalet stöd inom det svenska genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken minskat fr.o.m. 2023. En anledning har också varit att undvika parallella stödformer, och för kommersiell service har det bland annat inneburit att åtgärden för investeringsstöd till lokal service har tagits bort⁴⁶. I stället har motsvarande medel för detta flyttats till utgiftsområde 19 och anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder, vilket motsvarar ovanstående uppdrag som Tillväxtverket ansvarar för.

Utifrån dialog med Regeringskansliet handlar uppdraget främst om att förstärka regionernas resurser för att bevilja investeringsbidrag till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer. Det ökar möjligheten att möta upp behov av investeringar för exempelvis energieffektiviseringar. Men det kan också handla om exempelvis insatser för att digitalisera verksamheten och möjliggöra längre öppettider genom en obemannad funktion, samt möjligheter att utbilda personal och ta fram åtgärdsplaner för butiker. Uppdraget handlar även om att stärka regionernas strategiska arbete

---

⁴⁵ Uppdrag att fördela medel till kommersiell service i gles- och landsbygder 2023–2027 (N2022/02400)

⁴⁶ Medlen hanterades tidigare i landsbygdsprogrammets åtgärd 7.4/6B vars bestämmelser reglerades i förordning (2015:406) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, 6 kap. 8–12 §§.

för kommersiell service inom ramen för deras befintliga arbete med att utarbeta och genomföra regionala serviceprogram för perioden 2022–2030. Medlen i uppdraget kan även finansiera regionernas arbete med stödhantering för de medel de får tilldelat för investeringsbidrag. Då motsvarande medel låg i landsbygdsprogrammet 2016–2022 så fick länsstyrelserna TA-medel⁴⁷ för stödhantering. Regionerna har annars inte resurser att hantera investeringsbidrag i den omfattning som krävs i och med fördelning av medlen från detta uppdrag.

Genom detta uppdrag kan Tillväxtverket alltså dels fördela medel till regioner att användas för investeringsbidrag inom kommersiell service. Det gör vi genom att besluta om tilldelning av beslutsutrymme till regionerna för att bevilja investeringsbidrag som belastar Tillväxtverkets 1:1-anslag. Tillväxtverket kan också stärka regionernas genomförandekapacitet genom finansiering av arbetet med regionala serviceprogram och stödhantering. Det gör vi genom att utlysa projektmedel till regionerna genom utlysningen *”Stärkt regional kapacitet inom kommersiell service”*.

3.5.3 Målgrupp för uppdraget

För Tillväxtverket är uppdragets primära målgrupp regionerna och specifikt de tjänstepersoner som arbetar med regionala serviceprogram och handlägger stöd inom ramen för förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service. Servicegivarna som kan ansöka om investeringsbidrag är självklart också en viktig målgrupp för uppdraget, men de är framför allt regionernas målgrupp.

Tillväxtverket når regionerna i det befintliga regionala nätverket som vi driver inom ramen för vår uppgift att förmedla kunskap om kommersiell service (läs mer om det i kapitel 5) samt uppdraget att bistå regionerna i framtagande och genomförande av Regionala serviceprogram 2022–2030 (läs mer i kapitel 4). Tillväxtverket tillhandahåller en gemensam informationsplattform (SharePoint) där vi löpande lägger upp nyheter. Vi genomför digitala seminarier samt fysiska konferenser för regionernas tjänstepersoner. Vid dessa tillfällen informerar, sprider kunskap och diskuterar vi frågor om stöden till kommersiell service och regionala serviceprogram.

3.5.4 Tilldelning av beslutsutrymme för investeringsbidrag

Av totala medlen på 92,4 miljoner kronor som Tillväxtverket fick använda för uppdraget budgetåret 2023 så beslutade vi 2023-04-14 om tilldelning av beslutsutrymme för investeringsbidrag med totalt 80 miljoner kronor (se tabell 3.7). Regionerna kan utöver tilldelat beslutsutrymme från Tillväxtverkets 1:1-anslag även använda sina

---

⁴⁷ Ekonomiska medel som finansierar administrationen av programmet.

egna 1:1-anslag för att bevilja investeringsbidrag för kommersiell service.

Av de 80 miljoner kronorna fördelades 40 procent (32 miljoner kronor) lika mellan regionerna eftersom vi bedömde att det finns utmaningar i alla län även om geografier och bosättningsmönster skiljer sig mellan länen. Detta gynnar regioner som har ett mindre eget 1:1-anslag och som därmed har svårare att prioritera medel till kommersiell service. Det innebär att varje region fick ett garanterat beslutsutrymme på 1 523 810 kronor.

Resterande 60 procent (48 miljoner kronor) fördelades utifrån tre fördelningsnycklar som gavs olika vikt:

- **Antal dagligvarubutiker (fullsortiment) med avstånd minst 10 kilometer till nästa butik**, och som har omsättning från försäljning av dagligvaror under 30 miljoner kronor. Butiker på öar utan fast landförbindelse ingår. Vikt = 0,6
- **Antal invånare med mer än 10 minuter i restid (med bil enligt skyltad hastighetsbegränsning) till dagligvarubutik (fullsortiment)**. Även inkluderat folkbokförda på öar som inte ansluter till det allmänna vägnätet via bilfärja eller bro/tunnel och som saknar butik. Om bilfärja finns till specifik ö så beräknas hastigheten på färjelinjen till 7 km/h. Vikt = 0,2
- **Antal invånare med mer än 15 minuter i restid (med bil enligt skyltad hastighetsbegränsning) till drivmedelsstation för personbil**. Exkluderat folkbokförda på öar som inte ansluter till det allmänna vägnätet via bilfärja eller bro/tunnel och som inte har drivmedelsstation för personbil på ön. Om bilfärja finns till specifik ö så beräknas hastigheten på färjelinjen till 7 km/h. Vikt = 0,2

Detta resulterade i fördelning av ytterligare beslutsutrymme på mellan 449 298 – 5 330 863 kronor per region.

3.5.5 Beviljat investeringsbidrag från Tillväxtverkets 1:1-anslag

Under året beviljades totalt 51,3 miljoner kronor i investeringsbidrag (både från regioners och Tillväxtverkets 1:1-anslag) till sammanlagt 151 stödärenden, vilket framgår av tabell i bilaga 2.

Av tabell 3.7 framgår att 43,9 miljoner kronor och 120 ärenden beviljades från tilldelat beslutsutrymme från Tillväxtverkets 1:1-anslag. För dessa ärenden gjordes utbetalningar under 2023 med 9,2 miljoner kronor.

Regionerna beviljade därmed investeringsbidrag på 7,3 miljoner kronor från sina egna 1:1-anslag till investeringsbidrag under 2023. Av dessa 31 ärenden så härrör 23 ärenden från tiden innan beslut om tilldelat beslutsutrymme från Tillväxtverkets 1:1-anslag.

Tabell 3.7 Beviljat och utbetalt investeringsbidrag från Tillväxtverket 1:1-anslag år 2023, i kronor och antal

Region med ansvar för stödhantering	Tilldelat beslutsutrymme Tillväxtverket 1:1-anslag	Beviljat investeringsbidrag 2023	Antal beviljade ärenden	Utbetalt investeringsbidrag 2023
Region Blekinge	2 193 488	1 927 801	3	
Region Dalarna	3 921 290	2 906 236	7	
Region Gotland	2 296 140			
Region Gävleborg	3 400 801	2 440 073	5	148 581
Region Halland	2 210 961	566 746	1	566 746
Region Jämtland-Härjedalen	5 568 849	3 482 985	12	1 191 667
Region Jönköpings län	3 320 729	2 328 565	7	466 021
Region Kalmar län	3 677 437	2 235 292	8	1 119 030
Region Kronoberg	3 258 756	2 237 775	8	1 267 033
Region Norrbotten	6 854 673	3 963 217	13	995 155
Region Skåne*	1 973 108	2 323 765	7	
Region Stockholm	5 219 872	1 315 168	5	87 302
Region Sörmland	3 341 659			
Region Uppsala	3 071 329			
Region Värmland	4 301 637	2 521 658	4	306 200
Region Västerbotten	6 486 206	6 374 422	11	672 953
Region Västernorrland	4 180 901	5 019 602	10	1 540 200
Region Västmanland	2 118 376			
Region Västra Götaland	6 042 801	2 738 513	9	710 625
Region Örebro län	2 612 943	294 037	5	106 857
Region Östergötland	3 948 043	1 242 304	5	
Summa	80 000 000	43 918 159	120	9 178 370

Källa: Tillväxtverket, Nyps och Beslut om tilldelat beslutsutrymme

*Region Skåne har efter 2023 gjort ändringsbeslut i tre ärenden så att nettobeviljat stödbelopp för 2023 är 1 841 611 kronor.

3.5.6 Utlysning av projektmedel – Stärk kapacitet för kommersiell service 2023–2026

Tillväxtverket genomförde under 2023 utlysningen "*Stärkt regional kapacitet inom kommersiell service*" i enlighet med förordning (2003:596) om bidrag för projektverksamhet inom den regionala utvecklingspolitiken. Utlysningen öppnade 8 maj och stängde 30 juni. 20 regioner ansökte om projektmedel.

Projektmedlen syftar till att dels stärka regionernas mottagarkapacitet för de aktiviteter Tillväxtverket genomför under perioden 2023–2026, dels deras egen kapacitet att arbeta med regionala serviceprogram samt hantera ansökningar om stöd till kommersiell service. (se ovanstående resonemang i avsnitt 3.5.2 samt redovisade aktiviteter i kapitel 5.1)

Av tabell 3.8 framgår att totalt beviljat projektstöd uppgick till 25,2 miljoner kronor. Regionernas redovisade kostnader resulterade i utbetalt stöd på knappt 1,1 miljoner kronor under år 2023.

Tabell 3.8 Utlysning projektmedel "Stärkt regional kapacitet inom kommersiell service 2023–2026, i kronor

Stödmottagare	Beviljat projektstöd (kr)	Utbetalt stöd 2023 (kr)
Region Blekinge	1 500 000	
Region Dalarna	1 488 122	190 206
Region Gotland	1 067 000	32 404
Region Gävleborg	1 500 000	1 787
Region Halland	773 653	32 813
Region Jämtland-Härjedalen	1 500 000	107 096
Region Jönköping	1 300 000	
Region Kalmar län	1 500 000	78 715
Region Kronoberg	1 500 000	104 745
Region Norrbotten	1 500 000	124 230
Region Skåne	1 250 000	
Region Stockholm	607 475	
Region Sörmland	650 000	
Region Uppsala		
Region Värmland	1 463 941	106 023
Region Västerbotten	1 500 000	1 791
Region Västernorrland	1 500 000	109 878
Region Västmanland	1 500 000	1 046
Region Västra Götaland	1 500 000	57 985
Region Örebro län	285 204	8 269
Region Östergötland	1 317 095	93 986
Summa	25 202 490	1 050 974

Källa: Tillväxtverket, Nyps

3.6 Slutredovisning uppdrag – Medel för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer

Detta avsnitt utgör slutredovisning av Tillväxtverkets uppdrag att fördela medel till regioner för stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer i landsbygder.⁴⁸

3.6.1 Uppdrag

Tillväxtverket fick 2022 och 2023, använda max 75 000 000 kronor per år till ett stöd till företag med försäljningsställen för drivmedel enligt förordningen (2022:206) om statligt stöd till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden.⁴⁹

3.6.2 Bakgrund och bestämmelser

Utmaningarna för små drivmedelsstationer i gles- och landsbygder kan ofta vara stora, både avseende regler och kostnader.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) kan enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor meddela föreskrifter när det gäller miljöregler för drivmedelsstationer. Enligt föreskriften (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor fick befintliga varmförzinkade rörledningar i mark, som inte var fuktisolerade, användas som längst till den 1 juli 2022 utan korrosionsskydd. Detta är ett krav som funnits med i myndighetens föreskrifter sedan 2014. Föreskriftens syfte är att hålla risken för brand och explosion så låg som möjligt vid hantering av brandfarliga och explosiva varor, samt att främja en likvärdig skydds- och säkerhetsnivå för hanteringen i hela landet.

Åtgärderna som krävdes bedömdes vara kostsamma, upp till 1 miljon kronor per drivmedelsstation, och vissa små försäljningsställena i gles- och landsbygder bedömdes få svårt att finansiera investeringen själva. Därför beslutade regeringen att avsätta 75 miljoner kronor årligen för åren 2022–2023. Förordningen (2022:206) om statligt stöd till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden trädde i kraft 2022-04-19.

Syftet med stödet var att säkerställa tillgången till försäljningsställen för drivmedel i vissa landsbygdsområden där servicen är gles. Stöd fick under åren 2022–2023 lämnas:

- till försäljningsställen för drivmedel som tillhandahöll drivmedel för motordrivna fordon till allmänheten på åretruntbasis, var beläget mer än 15 kilometer från ett annat

---

⁴⁸ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 - uppdrag 3.7 (N2022/01688)

⁴⁹ Regleringsbrev för budgetåret 2022 och 2023 avseende anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, ap.24.1 Tillväxtverket, (N2022/00699 + N2022/02385).

försäljningsställe för drivmedel, och var i behov av stöd för att fortsätta bedriva verksamheten. Försäljningsställen med särskild betydelse för den lokala tillgången till drivmedel fick beviljas stöd trots att det inte uppfyllde avståndskravet på 15 kilometer.

- för att bygga om eller byta ut rörledningar i mark för hantering av brandfarlig vätska. Ombyggnationen eller bytet av rörledningarna skulle vara nödvändigt för att säkerställa det skydd mot korrosion som krävs enligt föreskriften MSBFS 2018:3.
- med högst 850 000 kronor och fick motsvara högst 85 procent av kostnaderna för att genomföra åtgärden.

Stödet fick inte vara större än vad som behövdes med hänsyn till övriga finansieringsmöjligheter och andra omständigheter för att den åtgärd som stödet avser ska kunna genomföras. Ansökan om stöd skulle prövas och beslutas av regionen i det län där verksamheten bedrevs. Förskott av beviljat stöd kunde utbetalas med upp till 80 procent.

3.6.3 Inventering och förberedelser

Innan 2022 hade det från bland annat organisationen Svensk bensinhandel framförts att över 300 drivmedelstationer i gles- och landsbygder riskerade att läggas ner på grund av att de inte levde upp till MSB:s bestämmelser.

Tillväxtverket påbörjade, tillsammans med regionerna, inventeringen av drivmedelsstationer som var i behov av att korrosionsskydda rörledningar i mark redan hösten 2021. Det fanns då drygt 3 400 försäljningsställen för drivmedel i Sverige som var tillgängliga för personbilar. Här ingick inte sjömackar där motorfordon inte kan tanka, eller tankställen som endast är tillgängliga för specifika företag eller arbetsfordon.

Drygt 400 stationer av den totala summan på 3400 hade mer än 10 km till närmsta annan drivmedelsstation. Cirka 320 av dessa stationer hade rörledningar under mark, och av dessa hade i sin tur cirka 180 redan åtgärdat rörledningar för att möta kraven på korrosionssäkring. Det innebar att 60 procent av stationerna med avstånd över 10 km redan hade genomfört åtgärder för korrosionssäkring med egna medel. Det återstod då cirka 135 stationer med ett avstånd på mer än 10 km till närmsta annan station, och som angett att de inte hade korrosionssäkrade rör i mark.

Då statligt stöd inte får vara större än vad som behövs med hänsyn till övriga finansieringsmöjligheter så ska stöd inte ges till större drivmedelsbolag som har egna finansiella möjligheter att genomföra åtgärder som krävs. I inventeringen avräknades därför försäljningsställen där större drivmedelsbolag ägde rörledningar under mark. Då återstod 78 mindre lokala aktörer som ägde och drev drivmedelsstationer och som hade mer än 10 kilometer till närmsta

station (till exempel dagligvarubutiker med en drivmedelspump eller lokala aktörer som endast har ett fåtal drivmedelsstationer).

Av de återstående 78 stationerna hade:

- 34 stationer mellan 10 och 15 km till närmaste station.
- 14 stationer mellan 15 och 20 km till närmaste station.
- 30 stationer mer än 20 km till närmaste station.

Förordningen för stödet innehöll en bestämmelse om att det var stationer som var belägna mer än 15 km från annat försäljningsställe för drivmedel som skulle prioriteras för stöd. Det innebar att det handlade om max 44 stationer som kunde komma att beviljas stöd. Fortfarande fanns även i denna summa oklarheter om ägarskapet och där flera troligt skulle kunna definieras som ägda av större drivmedelsbolag. Detta undersöktes ytterligare innan beslutet om tilldelning av medel i slutet av april.

Samtidigt som inventeringen genomfördes byggde Tillväxtverket ett digitalt ansökningssystem och handläggningssystem för stödet i Nyps2020 som lanserades i början av maj 2022.

3.6.4 Fördelning av medel och beviljade stöd

Tillväxtverket beslutade 2022-04-27 att tilldela beslutsutrymme till åtta regioner på totalt 32,3 miljoner kronor. Detta motsvarade medel för 38 drivmedelsstationer med minst 15 kilometer till nästa försäljningsställe, och maximalt stöd på 850 000 kronor per försäljningsställe.

Ytterligare beslutsutrymme tilldelades 2022 till fyra regioner med totalt 1,3 miljoner kronor, och 2023 till två regioner med totalt 1,5 miljoner kronor. Totalt tilldelat beslutsutrymme uppgick slutligen till 35,2 miljoner kronor för beräknat 45 drivmedelsstationer.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) tog under våren 2022 emot cirka 100 ansökningar om undantag att senast 2022-07-01 uppfylla krav på föreskrivet korrosionsskydd. Ansökningarna avsåg både större drivmedelsstationer i större tätorter och mindre stationer i landsbygder. Det var de senare som kunde bli aktuella för stödet till korrosionsskydd enligt detta uppdrag. De som beviljades dispens fick tiden fram till 2024-06-30 på sig att genomföra åtgärder, alltså en tidpunkt efter att uppdraget om stödet till korrosionsskydd slutade.

Tabell 4.10 visar tilldelat beslutsutrymme, slutligt utbetalt stöd och hur många drivmedelstationer som fick stöd. När vi summerar hela uppdraget för 2022–2023 så framgår att 27 drivmedelsstationer fick totalt stöd på 10,4 miljoner kronor.

Tabell 3.10 Stöd till korrosionsskydd 2022–2023, i miljoner kronor och antal

Region med ansvar för stödhantering	Tilldelat beslutsutrymme (kr)	Beräknat antal stationer	Beviljat och utbetalt stöd 2022–2023 (kr)	Antal stationer som fick stöd
Region Blekinge				
Region Dalarna	2 550 000	3	1 176 400	2
Region Gotland	850 000	1	850 000	1
Region Gävleborg	484 500	1	484 500	1
Region Halland	300 000	1	254 150	1
Region Jämtland-Härjedalen	8 500 000	10	2 649 265	6
Region Jönköpings län	72 675	1	72 675	1
Region Kalmar län	1 063 717	2	1 063 717	2
Region Kronoberg				
Region Norrbotten	7 650 000	9	378 493	1
Region Skåne				
Region Stockholm	2 550 000	3	153 627	1
Region Sörmland				
Region Uppsala	446 250	1	446 250	1
Region Värmland	5 100 000	6	1 178 456	5
Region Västerbotten	4 250 000	5	993 401	3
Region Västernorrland	505 750	1		
Region Västmanland				
Region Västra Götaland	850 000	1	714 000	2
Region Örebro län				
Region Östergötland				
Summa	35 172 892	45	10 414 934	27

Källa: Tillväxtverket, Nyps och Beslut om tilldelat beslutsutrymme

Det är först efter genomförda investeringar som slutligt stöd kan beräknas. Tilldelat beslutsutrymme beräknades till stor del utifrån ett maximalt stöd per drivmedelsstation på 850 000 kronor. Det är endast i två fall som detta stödbelopp har krävts för att genomföra investeringen och genomsnittligt stödbelopp var endast 386 000 kronor.

Det är inte heller alla beräknade drivmedelsstationer som har sökt stöd, och några som beviljades stöd genomförde aldrig åtgärderna. I flera fall (uppskattningsvis 12 stationer) har stöd erhållits från landsbygdsprogrammets åtgärd 7.4 i stället för stödet till korrosionsskydd. Detta då mer omfattande åtgärder än att byta ut rörledningar har krävts, och då har stöd för hela investeringen sökts från landsbygdsprogrammet.

När vi tittar på avstånden till närmaste konkurrerande drivmedelsstation för de 27 stationer som fick stöd så var genomsnittligt avstånd 20 kilometer. Längsta avståndet var 52 kilometer och kortaste avståndet var 8 kilometer. Försäljningsställen med särskild betydelse för den lokala tillgången till drivmedel fick beviljas stöd trots att de inte uppfyllde avståndskravet på 15 kilometer. Det var 13 stationer som hade ett kortare avstånd än 15 kilometer, och tre stationer var belägna på en ö utan fast landförbindelse (Gräsö i Uppsala län, Utö i Stockholms län, Rörö i Västra Götalands län).

3.6.5 Orsaker till lågt söktryck och låg beslutsnivå

Det blev förhållandevis få drivmedelsstationer som ansökte om stöd jämfört med utgångsläget när Tillväxtverket fick uppdraget. Antalet sökande blev även lägre i förhållande till det beräknade antalet möjliga stationer efter inventeringen och fördelningen av medel. Det finns flera orsaker till detta, varav några nämns nedan:

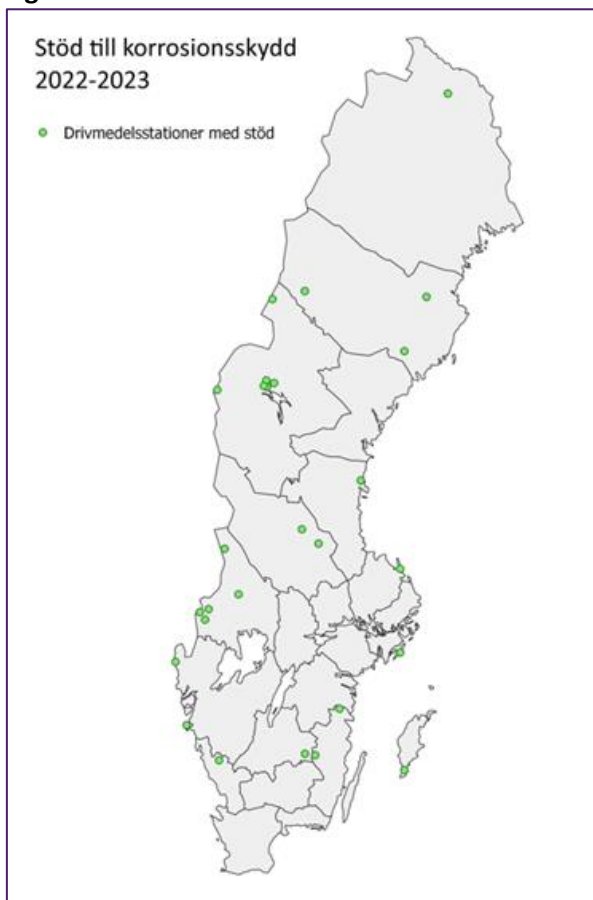
- Inventering inte fullständig. Det kan ha varit flera av de försäljningsställen som identifierades som att de hade behov av stöd, som efter närmare kontroller i verkligheten redan hade korrosionsskyddade rörledningar.
- Stöd från landsbygdsprogrammet. Flera av de försäljningsställen som identifierats som behov av stöd har erhållit investeringsstöd från landsbygdsprogrammets i stället. Detta då flera åtgärder behövt göras, utöver korrosionsskydd av rörledningar, och det funnits medel kvar i landsbygdsprogrammet hos några länsstyrelser.
- Drivmedelsstationer gjordes om till station ovan jord. Några stationer konverterades till drivmedelsanläggning helt ovan jord i stället för att byta rörledningar i mark. I några fall gjordes det med hjälp av större drivmedelsbolag som därmed

troligtvis också tog över ägandet av stationen. Exempelvis Skelleftebränslen i Västerbotten.

- Osäker om fortsatt drift. Några stationer meddelade att de planerade att stänga stationen trots att stöd kunde sökas. De upplevde att de inte orkade med ytterligare investeringar eller att de inte hade råd med investering trots stödet.
- Höga elpriser gjorde det svårt att prioritera investeringar. Ett flertal försäljningsställen drivs av och i anslutning till dagligvarubutiker. Utmaningarna med ökade elpriser och inköpspriser på varor, samt kundernas ändrade köpbeteenden under från hösten 2022, bidrog troligtvis till att det var svårt för vissa butiker att prioritera investering på drivmedelspumpar. Det är i första hand dagligvarubutiken som genererar lönsamhet för dessa butiker. Vid val av investering så är det främst energieffektiviseringar i dagligvarubutiken som prioriteras.

Figur 3.4 Drivmedelsstationer som fick stöd till korrosionsskydd

Källa: Tillväxtverket, Nyps och Pipos Serviceanalys

4 Regionala serviceprogram 2022–2030

I detta kapitel sammanställer vi hur arbetet med regionala serviceprogram fortlöper i myndigheten samt i de regioner som väljer att genomföra regionala serviceprogram.

Kapitlet utgör den årliga redovisningen av uppdraget att ta fram ett metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030 och därefter bistå regionerna i framtagande och genomförande av programmen under åren 2022–2030.⁵⁰

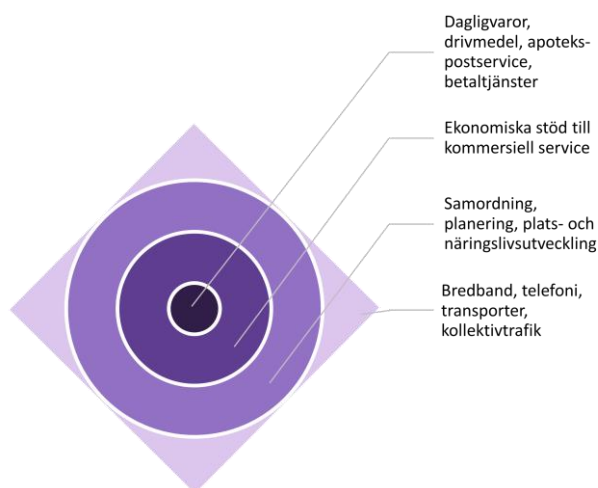
Underlag för kapitlet är lämnade redovisningar från de regioner som valt att arbeta med regionala serviceprogram.

4.2 Regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram (RSP) är verktyg för att både strategiskt och operativt stärka samordningen och prioriteringen av olika stöd och insatser riktade till kommersiell service i serviceglesa områden.

Programmen, som på frivillig basis kan tas fram av regionerna, kan även bidra till samverkan mellan nationella, regionala och lokala aktörer som verkar för en god tillgänglighet till kommersiell service.

Figur 4.1 Kommersiell service, ekonomiskt stöd, samordning och infrastruktur

Källa: Metodstöd för regionala serviceprogram 2022–2030, Tillväxtverket

Kärnan i de regionala serviceprogrammen är tillgänglighet till grundläggande kommersiell service i form av dagligvaror, drivmedel och ombud för apoteks-, post- och betaltjänster. Programmen ska i

---

⁵⁰ Regleringsbrev 2024, bilaga 2 – särskilt uppdrag 3.13 (N2021/01349)

första hand samordna och prioritera ekonomiska stöd och andra insatser för att stärka denna, men kan även sätta den kommersiella servicen i ett bredare sammanhang, vilket illustreras av figur 4.1.

4.3 Tillväxtverkets metodstöd

Det metodstöd för regionala serviceprogram⁵¹ som Tillväxtverket tog fram 2021 har under året kompletterats med löpande stöd, vilket vi beskriver i kapitel 5.

Tillväxtverket har även besvarat remisser eller haft enskilda dialoger med de regioner som bett om synpunkter på utkast till regionala serviceprogram.

4.4 Status i regionerna

2021 beslutade regeringen att ge regionerna erbjudande att ta fram och genomföra regionala serviceprogram 2022–2030.

Som framgår av figur 4.2 antog tio regioner regionala serviceprogram under 2023, fyra planerar att anta nya program under 2024 och fem regioner har regionala serviceprogram antagna 2022 eller tidigare.

Region Uppsala har antagit *Riktlinje för främjande av kommersiell service i Uppsala län 2023–2028*. Region Skåne har valt att arbeta med kommersiell service under regionplanen och i stället för ett regionalt serviceprogram utarbetat ett *PM för kommersiell service*.

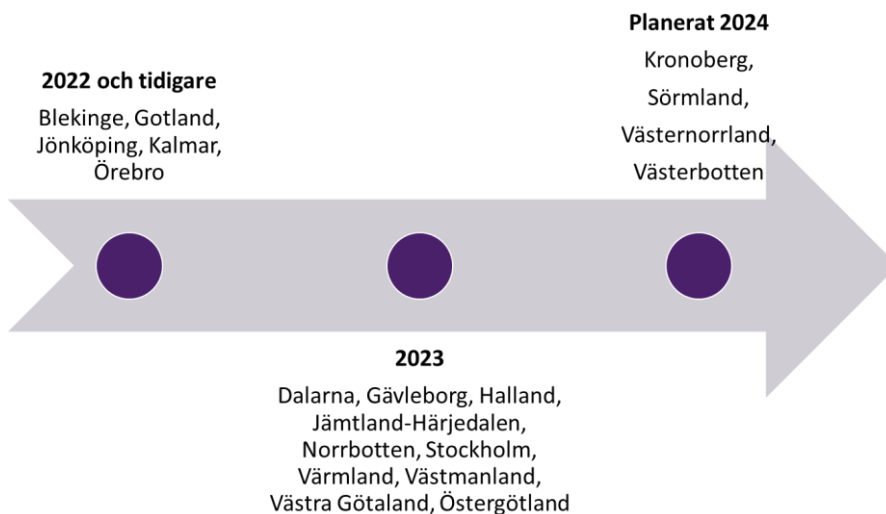
Hur stora personalresurser regionerna avsatt till arbetet med regionalt serviceprogram och handläggningen av de stöd som prioriterats där varierar mellan 0,2 och 1,6 årsarbetskrafter. I genomsnitt arbetar någon eller några personer motsvarande 91 procent av en heltid med servicefrågor i en region. Det är en ökning jämfört med föregående år då snittet var 60 procent av en heltid.

Ökningen kan förklaras av att Tillväxtverket utlyst medel för att stärka regionernas kapacitet att genomföra programmen, vilket vi beskriver i avsnitt 3.4. Då dessa kom regionerna till del under senare halvan av 2023 har de inte fullt ut slagit igenom.

---

⁵¹ Metodstöd för regionala serviceprogram 2022-2030, Tillväxtverket 2021, rapport 0382

Figur 4.2 Tidplan för framtagande av RSP i regionerna

4.5 Genomförda insatser i länen 2023

För att nå målen i de regionala serviceprogrammen genomför regionerna insatser som dels riktas till de verksamheter som tillhandahåller service, dels för att skapa samordning mellan flera aktörer och driva utveckling på platser där service behöver stärkas. 2023 har präglats av arbete med nya regionala serviceprogram och ett större ansvar för stöden till kommersiell service. I många regioner har fokus legat på att utveckla rutiner för stödhandläggning, information till och kontakter med de verksamheter som tillhandahåller servicen.

4.5.1 Underlag för regionala serviceprogram

14 regioner⁵² tar upp insatser för att ta fram underlag, analysera, formulera eller förankra skrivningar i nya regionala serviceprogram, eller fördjupa sig i befintliga.

Ett exempel är Region Sörmland som genomfört en medborgarenkät och haft workshops med aktörerna i sitt RSP-partnerskap för att få ett underlag till vilka prioriteringar som ska styra hur stöd fördelas och inspel till hur den kommersiella servicen kan sättas i ett bredare sammanhang kopplat till den regionala utvecklingsstrategin.

---

⁵² Dalarna, Gotland, Gävleborg, Jämtland Härjedalen, Kalmar, Kronoberg, Skåne, Stockholm, Sörmland, Uppsala, Västerbotten, Västernorrland, Västmanland, Västra Götaland.

Region Västernorrland har använt sig av en enkät riktad till kommuner och leaderområden och workshops för att fånga in de behov som kommande RSP bör fokusera på, och för att förankra de insatsområden man tänker sig.

I Västra Götalandsregionen görs en fördjupad GIS-analys som dels ska kunna fungera som underlag för prioriteringen av stöd, dels kunna användas av kommunerna i deras serviceplanering,

4.5.2 Insatser riktade till den grundläggande servicen

På det operativa planet har regionerna i stort fokuserat sina insatser på stödhantering och att sprida information om vilka möjligheter till finansiering som finns. Stöden till kommersiell service är centrala verktyg i de regionala serviceprogrammen och vi ser att samtliga regioner beviljat åtminstone någon av stödformerna även om det bara är 15 av regionerna⁵³ som redovisar det som insatser. Regionerna beskriver att stöden bidragit till att förbättra eller bevara tillgången till kommersiell service i landsbygderna.

Regionernas roll som finansiär har utökats inte minst i och med att de nu förfogar över nationella medel för investeringsbidrag, och under 2023 även hade möjlighet att bevilja servicebidrag och stöd för korrosionsskydd av drivmedelsanläggningar med nationella medel.

Flera regioner gör specifika insatser för att sprida information och kunskap om stöden till de som potentiellt kan söka dem. I Halland beskriver regionen att kommunikationen är extra viktig i och med nya arbets sätt och har satsat på att sprida information kring stödformer via webben och genom andra främjarorganisationer.

Flera regioner utvecklar formerna för kontakter med och mellan företag i servicebranschen. Det sker genom nätverksträffar för handlare, digitala träffar eller genom att regionen gör besök på plats hos företagen.

Endast Region Örebro och Region Västernorrland redovisar insatser som rör betaltjänster kopplade till sina regionala serviceprogram under 2023. Detta hänger sannolikt samman med att länsstyrelsernas arbete med betaltjänster fokuserat mer på digital inkludering än på ombud i landsbygdsbutiker.

---

⁵³ Halland, Jämtland Härjedalen, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Skåne, Stockholm, Sörmland, Uppsala, Värmland, Västerbotten, Västernorrland, Västmanland, Örebro, Västra Götaland.

4.5.3 Planering, plats- och näringslivsutveckling

Tretton regioner⁵⁴ redovisar insatser som rör samordning, planering, plats- eller näringslivsutveckling. I många fall handlar det om arrangemang riktade till de samverkansparter man pekat ut i de regionala serviceprogrammen. Regionerna menar att det skapar en ökad helhetssyn hos aktörerna och borgar för ett gemensamt ansvarstagande för servicefrågorna.

Ett återkommande tema är kommunal serviceplanering. Ett exempel är Region Kalmar län och Region Kronoberg som med stöd av Region Östergötland arrangerat en digital inspirations- och kunskapsträff om kommunala serviceplaner. Region Kalmar län beskriver vilka effekter detta och processtöd till kommunerna gett:

“Minst två kommuner har under året tagit fram nya kommunala serviceplaner. Förväntad effekt är att kommunerna arbetar mer strategiskt med service och att planerna kan vara ett stöd när regionen ska fatta beslut om stöd till kommersiell service. Kunskapsunderlaget och samarbetet med Strukturbildsarbetet bidrar till ny kunskap, samsyn med kommuner i ett större perspektiv. På längre sikt förväntas de kommunala serviceplanerna bidra till en god tillgänglighet till service i länet.” Region Kalmar län

I Gävleborg arbetar man konkret med samordning genom att utveckla formerna för samlad service i form av servicepunkter med kommunala avtal, så att de bättre kan svara mot de behov som boende har idag. Parallellt med detta undersöker regionen tillsammans med fem kommuner hur man kan hitta lösningar för digital service, inklusive hälso- och sjukvård, i något man kallar servicehubbar.

En annan typ av insatser är mer fokuserade på lokal nivå och olika former av platsutveckling. Det kan som i Blekinge handla om vad som sker i kommuner och bygder som deltar i Tillväxtverkets insats *Kommuner för serviceutveckling*, eller som i Västra Götaland där regionen fortsätter att följa den platsutveckling som skett i tidigare projekt som fått finansiering från regionen och Tillväxtverket.

4.5.4 Stödjande infrastruktur

För att kunna upprätthålla ett serviceutbud behöver stödjande infrastruktur fungera. Sex regioner⁵⁵ beskriver insatser som handlar om sådan.

Regionerna Blekinge, Dalarna och Jämtland-Härjedalen har på olika sätt närmast sig frågan om livsmedelsförsörjning och krisberedskap.

---

⁵⁴ Blekinge, Dalarna, Gävleborg, Jämtland-Härjedalen, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Stockholm, Västernorrland, Västmanland, Östergötland, Västra Götaland.

⁵⁵ Blekinge, Dalarna, Jämtland-Härjedalen, Norrbotten, Västernorrland, Östergötland.

I Norrbotten, Västernorrland och Östergötland redovisar regionerna insatser som rör transporter, infrastruktur och mobiltäckning. Dalarna har även genomfört ett seminarium om digital delaktighet.

4.6 Flera aktörer ingår i samverkan kring regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram är en arena för att samordna olika aktörer och insatser som tillsammans kan göra skillnad för tillgängligheten till kommersiell service. 20 regioner⁵⁶ har svarat på hur de samverkar med olika aktörer, vilket framgår i tabell 4.1.

Kommuner

Samtliga svarande regioner uppger att de samverkar med kommuner i någon utsträckning. Det handlar om avstämningar i stödärenden, enstaka inspel men även om strukturerad och återkommande samverkan. Antalet regioner som beskriver partnerskap, nätverk eller mötesplatser där kommunerna regelbundet deltar har ökat något från tidigare år, från 50 till 60 procent.

En utmaning som är återkommande från tidigare rapporteringar är kommunernas olika resurssättning för frågorna.

Region Västernorrland som återuppväckt en gemensam arena för service lyfter att det är ett problem att få tiden att räcka till för kommunernas tjänstepersoner och att det kan göra det svårt att nå fram med vikten av att prioritera kommersiell service och delta på möten. En framgång under åren har dock varit att det är positivt att ses fysiskt och göra olika studiebesök kopplat till träffarna.

I Norrbotten rapporterar regionen att de har god närvaro på sina nätverksträffar tack vare att de erbjuder digitalt deltagande.

Länsstyrelser

Alla regioner som besvarat frågan har i någon mån kontakt med länsstyrelsen kopplat till det regionala serviceprogrammet. Men relationen mellan region och länsstyrelse förändras. Tidigare har samverkan i större utsträckning handlat om stöden till kommersiell service, i år är det spretigare. Det hänger samman med att ansvaret för både strategi och stöd till kommersiell service ligger på regionen.

Betaltjänster är det vanligaste temat för samverkan på länsnivå, men där är länsstyrelsens uppdrag inte begränsat till landsbygdsområden. Även företagsstöd, laddinfrastruktur för fordon, livsmedelsstrategi och krisberedskap är teman där man söker kontakt.

Många av de regionala partnerskapen/nätverken fortsätter att inkludera representanter från länsstyrelsen men som Region Dalarna

---

⁵⁶ Skåne har inte besvarat frågan.

beskriver är det inte lika tydligt vilken roll som länsstyrelsen engagerar sig i det regionala serviceprogrammet.

“Utmaningen att hitta former för samverkan är att de uppdrag och verksamheter som berör RSP hanteras av olika funktioner på länsstyrelsen som inte kan företrädas av en person. Då det är länsstyrelsen som äger uppdraget förutsätter det också att man ser nytta med samverkan RSP.” (Region Dalarna)

Andra regionala uppdrag

Bland de tolv regioner som beskriver samverkan inom regionen finns en stor spännvidd i svaren. Regionerna ser kopplingar mellan arbetet med regionala serviceprogram och näringslivsutveckling, företagsjour, samhällsplanering, hållbarhetsfrågor, trafikförvaltning, livsmedel, infrastruktur och digitalisering.

Några regioner beskriver arbete med strukturbilder eller liknande som vägar för att sätta in kommersiell service i ett bredare regionalt utvecklings-sammanhang. I Östergötland har regionen kommit långt och arbetar i team kring rumslig planering, serviceplanering och i prioritering av geografier.

Även Region Dalarna har inlett ett övergripande arbete med kartunderlag och funktionella samband, där kommersiell service blir ett av flera lager. På sikt ska det skapa samsyn och samhandling mellan regionens strategier inom samhällsplanering, infrastruktur och analys och stärka platser och geografier som i ett regionalt perspektiv är strategiskt viktiga för tillgängligheten till service.

Näringslivet

16 regioner anger att de i någon mån samverkar med näringslivet. På den mest grundläggande nivån handlar det om samtal med enskilda företag om olika stödärenden, men några regioner håller kontakt för att upprätthålla en aktuell bild av läget och vilka investeringsbehov som finns i länet.

Västra Götaland sticker ut i och med att regionen bjudit in representanter för både grundläggande service och andra näringsidkare i det regionala partnerskapet för service. De breddar perspektiven och bidrar med sina erfarenheter. Västra Götalandsregionen menar att nätverket skulle kunna utvecklas med fler företagsnätverk och branschorganisationer, men där ett hinder är att näringsidkare har svårt att avsätta tid för utvecklingsarbete utanför den egna verksamheten.

Tabell 4.1 Aktörer som ingår i samverkan kring RSP i respektive län

	Kommun	Läns- styrelse	Andra regionala uppdrag	Näringsliv	Civil- samhälle	Leader	Främjar- systemet
Blekinge	X	X		X	X	X	X
Dalarna	X	X	X	X	X	X	X
Gotland	(*)	X		X	X		X
Gävleborg	X	X	X	X	X		X
Halland	X	X	X		X	X	X
Jämtland	X	X		X	X	X	X
Jönköping	X	X	X	X	X		
Kalmar	X	X	X	X	X	X	X
Kronoberg	X	X	X	X	X	X	X
Norrbottn	X	X	X	X		X	
Skåne							
Stockholm	X	X	X	X	X		
Södermanland	X	X		X	X	X	X
Uppsala	X	X					
Värmland	X	X					X
Västerbotten	X	X	X	X	X	X	
Västernorrland	X	X				X	
Västmanland	X	X	X	X	X	X	X
Västra Götaland	X	X	X	X	X	X	X
Örebro	X	X		X		X	X
Östergötland	X	X	X	X	X	X	X

* Gotland är både region och kommun.

Civilsamhället

15 regioner tar upp samverkan med civilsamhället antingen på länsnivå eller med lokala organisationer. Ofta beskrivs de som engagerade genomförare av olika typer av insatser som de själva tagit initiativ till. Samverkan med civilsamhället ger kunskap om lokala förutsättningar och bidrar med potential för utveckling av innovativa lösningar, besöksnäring, mötesplatser och en gemensam framåtanda.

En utmaning med att samverka med civilsamhällets organisationer är att få till löpande kontakter med organisationer som bygger på ideella principer. Ett par regioner menar att projektmedel är ett bot på detta då det kan ge resurser för att kunna delta i samverkan. Här kan leaderfinansiering eller regionens eget 1:1-anslag vara nycklar.

Leader

14 regioner har kontakter med ett eller flera leaderområden. I flera fall består samverkan av att man informerar varandra om respektive parts uppdrag och mål, och regionerna beskriver att det finns potential att utveckla samverkansformerna.

Där samverkan fungerar kan leaderområdena vara ett viktigt stöd i RSP-arbetet. Den lokala kännedomen är en stor tillgång, samt att insatserna ofta kan komplettera varandra. Regioner och leaderområden kan dra nytta av varandras kunskaper och kontaktnät.

Ett exempel är Region Kronobergs återkommande avstämningar med Leader. Där ser regionen att båda leaderområdena har prioriteringar som har koppling till serviceutveckling på landsbygden och som skulle kunna komplettera det regionala arbetet med kommersiell service.

I två fall är regionerna med på de lokala beslutsmötena vilket ger en direkt insyn i vilka projekt som berör den kommersiella servicen.

Främjarsystemet

Företagsfrämjande aktörer finns med i samverkan i 14 regioner. Framför allt handlar det om informationsutbyte och att man hänvisar serviceaktörer till varandra. Regionerna nämner särskilt Coompanion och Almi, men även andra främjare på lokal och regional nivå.

Ett exempel på god kontakt finns i Kalmar län där Coompanion driver ett serviceprojekt i norra delen av länet. Region Kalmar har deltagit på projektets nätverksträff för handlare och informerat om möjligheter till stöd och även hjälpt till att utvidga nätverket. Erfarenheter från serviceprojektet fångas upp och kommer fungera som underlag till kommande RSP.

Region Kalmar har också ibland kunnat koppla in Coompanion i samband med handläggning av stöd och vid behov har Coompanion hjälpt stödsökande med att ta fram åtgärdsplaner.

4.7 Reflektioner

Den absoluta merparten av regionerna har nu antagit nästa generation av regionala serviceprogram. Framtagandet har tagit olika lång tid och har ibland anpassats efter andra regionala processer.

4.7.1 Kommersiell service och stöd kopplas till regional utveckling

I takt med att fler regioner processat och antagit nya RSP-dokument har det på flera håll blivit tydligare hur dessa hänger samman med regionens övriga arbete med regional utveckling och målsättningar i de regionala utvecklingsstrategierna.

Det lokala och regionala samhällslivet behöver avspeglas i de regionala serviceprogrammen. Programmen behöver utgå från regionens särart och geografi, inte bara allmänna trendspaningar. Vi tycker oss se att flera regioner gjort förflyttningar i hur skarpt man prioriterar olika geografier och olika typer av insatser, men det är fortfarande en utmaning.

Samtidigt har de nya regionala serviceprogrammen tydligare koppling till stödhanteringen än när den hanterades av länsstyrelserna inom landsbygdsprogrammet, som hade en egen målstruktur. Alla regioner redovisar dock inte stödhanteringen som insatser i RSP.

4.7.2 Regionerna behöver organisera samverkan

Stöden är viktiga och ger effekt, men det är också viktigt att regionerna har möjlighet att lyfta blicken från enskilda stödärenden. Regionerna är mer än finansörer och vi ser mer fokus på regionen som drivande aktör som behöver organisera samverkan med kommunerna och andra aktörer. Arbetet att ta fram, samtala om och enas om prioriteringar är viktigare än RSP-dokumentet i sig.

Samverkan är emellertid inte alltid enkel och nästan alltid resurskrävande. Det gäller både på regional nivå kopplat till de samverkansarenor regionerna håller samman kopplat till RSP, och på lokal nivå. De projektmedel som funnits hos Tillväxtverket har ibland inneburit att fler aktörer haft möjlighet att delta och engagera sig, men kortsiktiga medel är inte den bästa grunden för samverkan som ska hålla på lång sikt.

4.7.3 Projekt har varit del av regionala serviceprogram

Projektmedel har tidigare möjliggjort insatser som varit del i att nå målen i regionala serviceprogram. Ett par regioner har lyft att det märks av att det inte längre finns den typen av finansiering av projekt för lokal utveckling. Vi ser dock att det finns utrymme för att utveckla samverkan med Leader och att det kan vara en väg för mobilisering, lokala initiativ och bredare utvecklingsinsatser som kan vara komplement till stöden till de kommersiella serviceaktörerna.

4.7.4 Regionerna har behov av extra resurser

För att stärka genomförandet av de regionala serviceprogrammen har Tillväxtverket avsatt medfinansiering. Även om det är för tidigt för att se det fulla genomslaget av det bedömer vi att det nu finns mer resurser för att hantera utmaningarna för den kommersiella servicen, trots att regionerna befinner sig i en svår ekonomisk situation.

Att fler får kollegor och någon att diskutera med internt ger mycket kraft och driver arbetet framåt i regionerna. Att ha mer resurser för att jobba framåtsyftande ger effekt på regionernas arbete.

4.7.5 Nätverkande och utbyte mellan regionerna

Vi kan också se att regionerna använder det nätverk Tillväxtverket driver för att hämta inspiration och ta hjälp med konkreta bidrag till insatser i de regionala serviceprogrammen. Det gör att goda exempel får spridning.

5 Regional och nationell samordning

I detta kapitel berättar vi om hur Tillväxtverket arbetar med regional samordning kring grundläggande kommersiell service. Det gör vi till exempel genom att skapa mötesplatser för regioner och länsstyrelser som hanterar stöden till kommersiell service och regionala serviceprogram.

Vi redovisar även vad vi har genomfört på nationell nivå avseende informations- och erfarenhetsutbyte i frågor om kommersiell service. Det handlar dels om mötesplatsen Centralt samordningsforum (CSF), dels om andra evenemang och aktiviteter vi har medverkat i under året.

5.2 Genomförda insatser för att stärka arbetet med serviceutveckling på regional nivå

Tillväxtverket har löpande kontakt med den regionala nivån. Förutom enskilda samtal har vi under året erbjudit information, digitala serviceseminarier och stödsnack samt tre mellanregionala träffar.

5.2.1 Plattform för informationsutbyte

Tillväxtverket tillhandahåller en gemensam digital yta där 60 tjänstepersoner som arbetar med kommersiell service på regionerna kan dela nyheter, dokument och diskussioner. Under 2023 har vi publicerat 60 nyheter och 15 nyhetssammanfattningar har skickats ut med mejl.

Nyhetsinläggen tar bland annat upp goda exempel från regionerna, lärdomar från pågående och avslutade projekt och vad som är aktuellt hos olika parter i Centralt samordningsforum.

5.2.2 Serviceseminarier och stödsnack

Under 2023 fortsatte Tillväxtverket med konceptet serviceseminarier där vi arrangerar webinarier om olika aktuella teman med koppling till kommersiell service. Vi fortsatte även med stödsnack som är digitala erfarenhetsutbyten mellan stödhandläggare i regionerna. I snitt var det 24 deltagare från region och länsstyrelse som kopplade upp sig till de digitala mötena.

Serviceseminarierna berörde följande teman:

- Nya uppdrag och medel – kommersiell service
- Fokus på Axfood/Dagab
- Brev och pakettjänster i hela landet
- Vad tar vi med oss från 2022?
- Återsamling från regionala serviceträffar
- Kommuner för serviceutveckling

- Tilldelning för investeringsbidrag och utlysning till regionerna
- Stärkt kapacitet inom kommersiell service

De fyra tillfällena för stödsnack fokuserade på:

- Erfarenhetsutbyte om servicebidrag
- Investeringsbidrag i Nyps2020
- Vikten av att bedöma behovet av investeringsbidrag
- Erfarenhetsutbyte om bedömning av behovet av stöd

Dessutom samlade vi i slutet av året regionerna till två digitala möten med återkoppling och dialog kring deras synpunkter på förordningen om stöd till kommersiell service.

5.2.3 Tre regionala serviceträffar

Under hösten 2023 arrangerade Tillväxtverket tre regionala serviceträffar för tjänstepersoner som arbetar som handläggare för servicefrågor i regionerna. Målgruppen arbetar både med de olika stöden till kommersiell service och med det mer strategiska arbetet med regionala serviceprogram.

Sammantaget deltog 25 personer från 18 regioner på någon av träffarna.

- 5–6 september, Tolg och Växjö
- 26–27 september, Venjan och Mora
- 4–5 oktober, Östersund och Krokom

En del av programmet var gemensamt för de tre träffarna, som utbyten kring arbetssätt i de regionala serviceprogrammen, resonemang kring stödhantering utifrån olika scenarier och synpunkter på förordningen om stöd till kommersiell service.

Den andra delen fokuserade på studiebesök och regionala och lokala exempel på servicearbete. Bland annat hur man arbetat med handlarnätverk, dialogkartor och enkäter i Kronoberg, kommunala landsbygdsforum och ett försök till hållbarhetsmodell för kommersiell service i Dalarna och energirådgivning till landsbygdsbutiker och kopplingen mellan kommunala och regionala serviceprogram i Jämtland.

Av de 25 deltagarna på de tre träffarna svarade 23 på den uppföljande enkäten. Samtliga svarade att helhetsintrycket av träffen var gott eller mycket gott.

- 95 procent svarade att den regionala serviceträffen gett dem en ökad förmåga inom strategisk serviceplanering.
- 91 procent menade att träffen i stor utsträckning stärkt deras nätverk med andra regioner.
- 91 procent svarade att de i stor utsträckning fått kunskap om relevanta arbetssätt.

5.2.4 Regionernas förmåga har stärkts

I december skickade Tillväxtverket ut en enkät för att fånga effekten av myndighetens samlade insats kring regional samordning och metodstöd för regionala serviceprogram. Vi fick svar från 18 regioner. Samtliga svarade att Tillväxtverkets insatser gett dem ökad förmåga att främja tillgängligheten till kommersiell service.

De regioner som lämnade kommentarer var över lag mycket positiva, vilket kan illustreras med följande citat:

”Otroligt värdefullt att TVV håller samman dialoger, kunskapsöverföring, utveckling och nätverk. Gärna fortsätta med både digitala och fysiska möten.”

Regionernas arbete handlar både om strategiskt arbete med tillgänglighet till kommersiell service och regionala serviceprogram och om stödhantering. Vi har därför frågat om dessa delförmågor.

- 89 procent angav i enkäten att deras kunskap om stödhantering inom kommersiell service stärkts i hög eller mycket hög grad.
- 78 procent svarade att Tillväxtverkets insatser bidragit till stärka deras strategiska arbete med kommersiell service i hög eller mycket hög grad.

5.3 Centralt samordningsforum för erfarenhetsutbyte mellan nationella organisationer

På nationell nivå arrangerade vi två möten med Centralt samordningsforum (CSF) under året. I CSF ingår ett 20-tal bolag, organisationer och myndigheter som är viktiga för utvecklingen av service i landsbygder.

Den 10 maj 2023 stod Post- och telestyrelsen, PTS, värd för Centralt samordningsforums möte i Stockholm. 22 personer från 12 organisationer deltog, inklusive generaldirektörerna för PTS och Tillväxtverket. Det övergripande temat för mötet var paketmarknaden och olika ombudsfunktioner för kommersiell service. Aktörerna i CSF lyfte också aktuella utmaningar som påverkar kommersiell service i landsbygder som omställning, beredskap och generationsväxling.

Den 5 december 2023 samlades 14 personer från 11 aktörer för årets andra möte med Centralt samordningsforum. På mötet deltog representanter från Konsumentverket på länk för att informera om de uppdrag myndigheten fått kring att främja konsumenters prismedvetenhet och att följa upp de nya bestämmelserna om prisinformation. CSF fördjupade sig också i kopplingen mellan krisberedskap och kommersiell service i landsbygder.

Utvärderingen visar att av totalt 18 enkätsvar angav 89 procent att mötena i hög grad gett ökad kunskap om olika aktörers insatser för kommersiell service. 94 procent ansåg att mötena i centralt samordningsforum bidragit till ökat erfarenhetsutbyte mellan deltagande aktörer.

5.4 Pipos Serviceanalys: Analysverktyg för tillgång till kommersiell service

Tillväxtverket erbjuder verktyget Pipos Serviceanalys till tjänstepersoner inom offentlig sektor. Tjänsten är i första hand avsedd att användas som stöd för handläggare på regioner, länsstyrelser och kommuner i ärenden som rör kommersiell service men även som stöd för myndigheter som har uppdrag inom serviceområdet. Syftet är att stötta deras arbete med regionala serviceprogram, kommunala serviceplaner och andra uppdrag som rör kommersiell service. Tjänsten är tillgänglig dygnet runt för de cirka 1 000 personer som har ett serviceanalyskonto hos oss. Det är ett viktigt verktyg för arbetet med tillgänglighet till kommersiell service.

2023 fortsatte vi att driva ett utvecklingsarbete för att få fram en ny, modernare och mer användarvänlig version av Serviceanalys. Målsättningen är att kunna stötta användarna ännu bättre under den nya programperioden för regionala serviceprogram 2022–2030.

Under året genomförde Tillväxtverket användardialoger och användartester hos ett flertal kommuner, och deltog i digitala och fysiska möten med användare i samband med deras ordinarie nätverksträffar. Den 24 oktober gjorde vi en release av en ny testversion av Serviceanalys och ordnade två digitala informationsträffar i samband med det. Vid dessa möten deltog sammanlagt 120 personer.

I Tillväxtverkets årliga uppföljning av kundnöjdhet bland regionernas handläggare angav 67 procent att de i hög utsträckning fått kunskap om analysverktyget Pipos Serviceanalys.

6 Stödmyndighet i landsbygdsprogrammet för serviceutveckling

I detta kapitel redogör vi för vårt uppdrag som stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet 2014–2022(2025). Året som gått var det åttonde genomförandeåret och det tredje av förlängningsåren med Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet.

6.2 Handlingsplanen för Tillväxtverkets medel för serviceutveckling

Tillväxtverket fick 2014 uppdraget att utforma en handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 och därmed inta rollen som delegerat organ och handläggande stödmyndighet. Det gällde specifikt medel för serviceutveckling inom delåtgärderna:

1.1 – Kompetensutveckling

1.2 - Information och demonstration

16.2 - Pilotprojekt och utveckling inom samarbetsåtgärden

Tillväxtverkets handlingsplan för landsbygdsprogrammet tar utgångspunkt i resultatet från uppföljningen av regionala serviceprogrammen 2009–2013. Handlingsplanen bygger på de erfarenheter som gjordes och vad som efterfrågas i ett strategiskt servicearbete och för att lokal serviceutveckling ska vara möjlig.

Den totala summan medel till serviceutveckling som satsades i landsbygdsprogrammet var vid tidpunkten 700 miljoner kronor, varav knappt 210 miljoner kronor fördelades till de åtgärder för vilka Tillväxtverket var utsedd stödmyndighet.

Tillväxtverket gjorde redan tidigt bedömningen att efterfrågan på projektmedel till pilotprojekt för utveckling av lokala servicelösningar inte skulle motsvara ursprungligt budgeterat belopp för åtgärden. Flera länsstyrelser vittnade under 2018 om att budget för investeringsstöd till service började ta slut. I mars 2019 beslutades därför att överföra 50 miljoner kronor från Tillväxtverkets budget för pilotprojekt till länsstyrelsernas åtgärd för stöd till investeringar i service. Detta utifrån att pengarna skulle kunna göra större nytta som investeringsstöd till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer.

I april 2020 drog Jordbruksverket in kvarvarande medel i Tillväxtverkets budget för projektstöd. Vilket innebar en minskning med ytterligare 35 miljoner kronor. Detta inklusive de återflöden från avslutade projekt under 2020, vilka i stället gick tillbaka till Jordbruksverkets budget.

Tabell 6.1 Projektmedel för serviceutveckling inom Landsbygdsprogrammet 2014–2020, med Tillväxtverket som handläggande myndighet, i kronor

Delåtgärd	Budget Projektmedel 2014-2020	Omföring 2019	Indragning april 2020	Total budget 2014-2020
1.1 – Kompetensutveckling	15 000 000	0	-7 174 131	7 825 869
1.2 - Information och demonstration	14 900 000	0	-9 942 120	4 957 880
16.2 – Samarbete; Pilotprojekt och utveckling	179 700 673	- 50 000 000 (7.4 LST)	-17 798 671	111 902 002
Totalt	209 600 673	- 50 000 000	-34 914 922	124 685 751

6.2.1 Programändring 7

I april 2021 godkände EU-kommissionen programändring nummer 7. Ändringen innebar att nuvarande landsbygdsprogram förlängdes under åren 2021–2022 samt att medel tillfördes från kommande programperiods budget. I programändringen tilldelades Tillväxtverket 25 miljoner kronor till insatser för serviceutveckling inom delåtgärderna *1.1 Kompetensutveckling* och *16.2 - Pilotprojekt och utveckling inom samarbetsåtgärden*.

I programändring 7 beslutades även att utöka antalet delåtgärder som stödmyndigheten Tillväxtverket handlägger. Delåtgärderna är 1.2/6a och 16.2/6a som hanteras av enheten Kompetensutveckling och digitalisering samt delåtgärd 7.5/6b som hanteras av enheten Entreprenörskap.

Nytt sista datum för ansökan om stöd för hela programperioden blev satt till 31 december 2022, men flyttades fram till 31 december 2023 för de åtgärder som inte har en motsvarighet i *Sveriges strategiska plan för genomförande av den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027*. Samtliga delåtgärder som Tillväxtverket hanterar saknar motsvarighet i den strategiska planen. Sista datum för beslut om stöd är 31 mars 2024 för dessa delåtgärder.

Under perioden 2021–2023 har också ej utbetalda projektmedel från avslutade projekt, som beviljats 2016–2020 återförts till Tillväxtverket.

I enlighet med landsbygdsprogrammets mål om hög nyttjande grad har projektmedel överförts från Tillväxtverkets delåtgärd 1.1 till samma delåtgärd hos Skogsstyrelsen. Tillväxtverket har också på egen begäran låtit överföra projektmedel inom stödmyndigheten från delåtgärd 16.2/6b till delåtgärderna 16.2/6a samt 7.5 6b.

Tabell 6.2 Projektmedel för serviceutveckling inom Landsbygds-programmet 2021–2023, med Tillväxtverket som handläggande myndighet, i kronor

Delåtgärd	Budget projektmedel Programändring 7 2021-2022(23)	Omföring 2022 (Skogsstyrelsen)	Omföring 2023 (TVV delåtgärd 7.5 och 16.2 6a)	Återflöden (avlutade projekt 2021-2023)	Total budget 2021-2023
1.1 – Kompetens-utveckling	8 000 000	-4 876 000		468 532	3 592 532
16.2 – Samarbete; Pilotprojekt och utveckling	17 000 000		-12 680 000	10 015 576	14 335 576
Totalt	25 000 000	-4 876 000	-12 680 000	10 484 108	17 928 108

6.3 Utlysning av projektmedel 2023

Under 2023 utlyste Tillväxtverket projektmedel vid ett tillfälle, genom en så kallad riktad utlysning:

6.3.1 Delåtgärd 16.2 – Kommuner för serviceutveckling⁵⁷

Utlysningen är en repris på föregående års framgångsrika insats riktad till kommuner. Utlysningen riktade sig till kommuner som vill och behöver bli bättre på att samverka med lokala aktörer, för att därigenom stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service i kommunen.

Målet är precis som 2022 års utlysning att det ska etableras varaktiga samarbeten mellan kommunen och lokalsamhällen samt att kommunen ska upprätta arbetssätt och rutiner för att arbetet ska bli långsiktigt. Utöver den finansiering som utlysningen avser rymmer erbjudandet även ett processtöd i form av kunskap och nätverk.

Målet med utlysningen var även att utöka det befintliga nätverket för *Kommuner för serviceutveckling* till flera delar av landet.

Utlysningen öppnade 3 april 2023 och stängde 22 juni 2023.

För att bidra till syftet med utlysningen och för att främja en så god och långsiktig måluppfyllelse som möjligt, sattes tydliga ramar för planerade insatser. Kommunerna ska:

- etablera samarbeten med lokalsamhället via lokala aktörer på en eller fler orter. Identifiera behov, etablera samarbete och genomföra en insats i samarbete. benämndes

⁵⁷ Utlysningen benämndes som "Samverka för bättre service i landsbygder"

- utveckla interna arbetssätt och rutiner för intern förankring, så att arbetet ska bli långsiktigt.

- delta i gemensamma sammankomster för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

För att inte uppmuntra till en för stor projektorganisation, som senare försvårar för övergång till ordinarie verksamhet, så begränsades möjligt projektstöd till max 500 000 kronor. Ett krav var medfinansiering från kommunen med 20 procent. Det ger en total projektslutning på max 625 000 kronor.

Beslutsdatum för utlysningen var 6 oktober 2023 med krav på projektstart senast 1 januari 2024.

Informationsträffar

För att sprida information om öppna utlysningar samt för att underlätta för sökande och samtidigt höja kvalitén på de ansökningar som kommer in, har Tillväxtverket sammanställt viktig information inför ansökan stöd. Under året genomförde vi fem informationsträffar till de som anmält sig via utlysningens hemsida och de som inkommit med projektidéer. Sammanlagt deltog representanter för 19 unika kommuner.

6.3.2 Ansökningar och beslutat stöd 2023

Totalt inkom nio ansökningar under 2023 om totalt 4,4 miljoner kronor i stöd. Sammanlagt beslutade vi om projektmedel till nio ansökningar för totalt 4, 7 miljoner kronor. Av dessa var åtta ansökningar från utlysningen för *Kommuner för serviceutveckling* motsvarande 3,9 miljoner kronor och en ansökan om 860 000 kronor avsåg utlysning *Piloter för service i landsbygder* och den inkom under 2022.

Tabell 6.3 Inkomna ansökningar och beslutat stöd 2023, antal och kronor

Utllysning	Utlisningsperiod	Ansökningar	Ansökt belopp	Avslag/ Avskrivning	Bifall	Beslutat stöd
16.2 Piloter för service i landsbygder	t.o.m 2022-12-31				1	859 938
16.2 Kommuner för serviceutveckling ¹	2023-04-03 – 2023-06-22	9	4 383 136	1	8	3 860 560
Totalt		9	4 383 136	1	9	4 720 498

¹ Utlisningens benämndes "Samverka för bättre service i landsbygder"

6.4 Totalt beslutat stöd 2016–2023

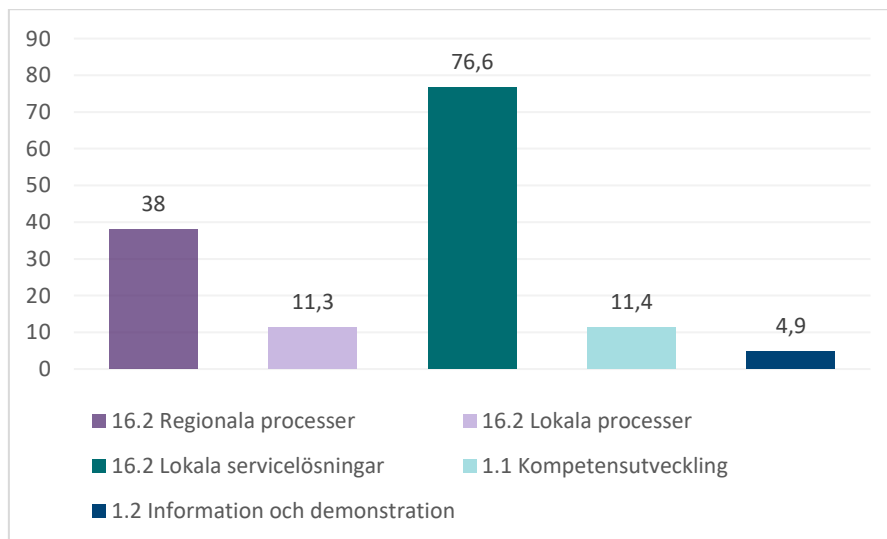
Sedan programmet öppnade för ansökningar 2016 har Tillväxtverket hanterat totalt 157 ansökningar om projektmedel. Vid slutet av 2023 hade vi fattat beslut om bifall i 93 ärenden med 142,1 miljoner kronor i stöd. Andelen ärenden som fått beslut om avslag, avskrivits eller avvisats uppgår till 40,7 procent.

Tabell 6.4 Total budget och beslutat stöd per åtgärd, kronor och antal

Delåtgärd	Budget (kr)	Antal	Beslutat belopp (kr)	Kvar av budget (kr)
1.1 Kompetensutveckling	11 418 401	5	11 418 401	0
1.2 Information och demonstration	4 957 880	7	4 957 880	0
16.2 Samarbete, pilotprojekt	126 237 578	81	125 737 578	500 000
Totalt	142 613 859	93	142 113 859	500 000

Figur 6.1 visar hur beslutade medel fördelar sig på delåtgärder och de övergripande inriktningarna i Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 (2021–2023).

Figur 6.1 Beslutade medel fördelat på delåtgärder, miljoner kronor

6.5 Projektportfölj

Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020 och 2021–2023 syftar till att bidra till ökad tillgänglighet till kommersiell service i landsbygd. Detta genom att finansiera insatser

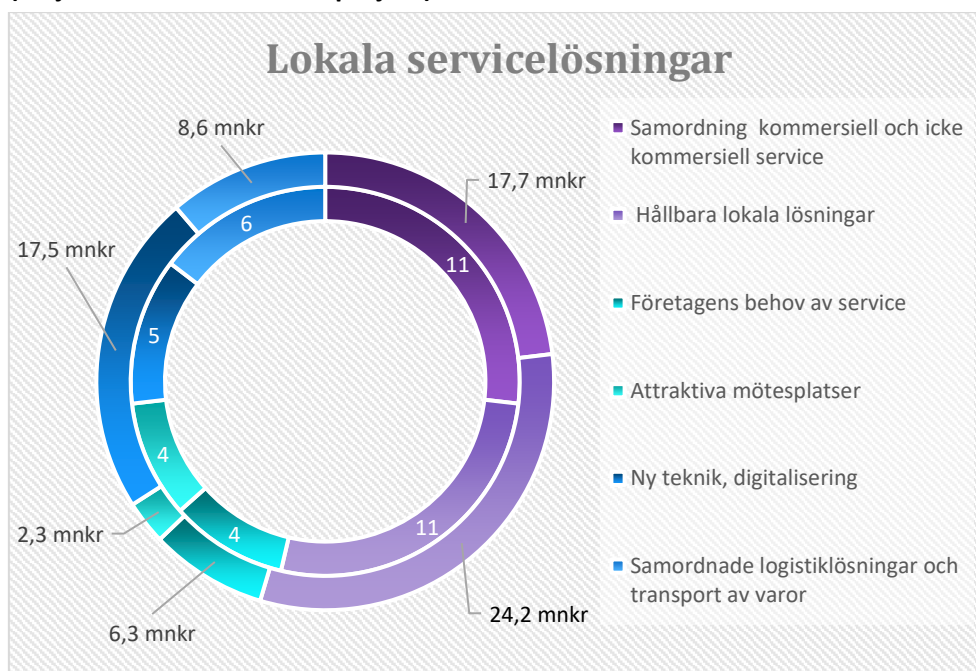
som ska stärka en strategisk styrning på regional nivå, skapa delaktighet och engagemang på kommunal nivå samt ge den lokala nivån möjlighet att initiera och etablera ett behovsbaserat utvecklingsarbete.

Vi kan konstaterar att de 93 insatser som beviljats medel sammantaget på ett eller annat sätt har bidragit till att flytta fram positionerna avseende samarbeten, faktiska lösningar och framför allt ökad kunskap på en övergripande nivå. Under år 2023 har 26 projekt pågått.

6.5.1 Lokala servicelösningar

Projektportföljen för lokala servicelösningar har under 2023 utökats med ett projekt. Sammanlagt har nu 41 insatser beviljats finansiering inom inriktningen med totalt drygt 76 miljoner kronor.

Figur 6.2 Fördelning av projektmedel på olika typer av servicelösningar (miljoner kronor och antal projekt)

6.5.2 Kompetensutveckling

Under 2022 och 2023 har ICA Sverige genomfört ett projekt med kompetensutveckling för de minsta butikerna i landsbygder. Projektet har finansierats med 3,6 miljoner kronor från åtgärd 1.1. Målgruppen var handlare och anställd personal vid försäljningsställen av dagligvaror med omsättning under 20 miljoner kronor. Fokus har varit på ledarskap och lönsamhet.

Utbildningen startade med en fysisk träff i Stockholm under två dagar i oktober 2022. Deltagarna delades in i sju nätverk utifrån profil på

butiken som exempelvis omsättning, antal anställda, säsongsbutik, snittköp. Tillväxtverket medverkade och informerade om vår verksamhet främst kopplat till uppdraget inom kommersiell service. Under 2022 och 2023 har fem digitala träffar genomförts för alla sju nätverk. I november 2023 avslutades insatsen med en tvådagars slutkonferens i Stockholm med cirka 50 deltagare. Projektet ska slutredovisas under 2024.

6.6 Utbetalade projektmedel

Under 2023 hanterade Tillväxtverket 13 ansökningar om utbetalning och beslutade om stödutbetalningar på totalt 8,8 miljoner kronor. Tabell 6.5 visar att stor del av utbetalningarna som härrör från projekt som ursprungligen beviljades stöd redan under 2017–2018. Från programmets start har vi beslutat om utbetalning av sammanlagt 103,7 miljoner kronor.

Tabell 6.5 Utbetalt stöd 2023 uppdelat på år för beslut om stöd

Beslut om stöd (År)	Utbetalt stöd 2023 (Kr)
2018	2 836 030
2019	819 130
2021	1 331 723
2022	2 712 525
Totalt	7 699 408

För att underlätta för stödmottagarna och för att höja kvalitén på ansökningar om utbetalning har Tillväxtverket genom åren utformat en utbildning för detta. Vi erbjuder utbildningen till projektledare och ekonomer i samband med att stödmottagare beviljas medel till genomförande av ett projekt. Under 2023 genomförde vi utbildningen digitalt vid två tillfällen, 26 januari och 24 augusti.

6.7 Avslutade projekt 2023

Hittills har sammanlagt 67 projekt slutredovisat sitt genomförande till Tillväxtverket. Under 2023 har tre projekt avslutats.

Tabell 6.6 Avslutade projekt under 2023

Projektägare	Projektnamn	Utbetalt stöd (kr)
Slagnäs Lanthandel Ekonomisk förening	Förstudie om hållbar och stärkt service i Slagnäsbygden	355 211
Västerviks kommun	Gemensam serviceutveckling i Misterhult och Blankaholmsbygden	721 000
Luleå tekniska universitet	DigiBy - Norrbotten	6 300 000

Förstudie om hållbar och stärkt service i Slagnäsbygden, Slagnäs Lanthandel Ekonomisk förening, projektperiod 2021-07-07—2023-01-31

Syftet med förstudien var att undersöka hur man kan ta vara på det befintliga näringslivet, invånarna och besöksnäringen, för att stärka och skapa en hållbar service för de som bor och verkar i bygden året runt. Byn har cirka 70 invånare och vintertid mångdubblas invånarantalet på grund av en stor biltestanläggning.

Förstudien resulterade i ett underlag med kunskap om bygdens behov av service och möjligheter till utveckling, som lett till en handlingsplan. Det ger en grund för framtida samarbeten både mellan föreningar och företag inom bygden, men också med Arjeplogs kommun. Projektet resulterade också i ett större nätverk och kunskap om vart man kan vända sig i olika frågor, och större självförtroende i att det finns förutsättningar och möjligheter för bygdens utveckling.

En lärdom är att när man önskar utveckla något och det finns en riktning, en plan, ett uttalat mål, är det betydligt lättare att få till samtal och samarbeten än när man försöker ta sig fram på bred front. En annan lärdom är att man sällan är ensam om ett problem eller önskemål. Människor och lösningar finns oftast, och förstudien har hjälpt att skapa kontakter och finna lösningar.

Gemensam serviceutveckling i Misterhult och Blankaholmsbygden, Västerviks kommun, projektperiod 2019-05-29—2023-03-31

Området kring Blankaholm och Misterhult ligger i utkanten av Västerviks och Oskarshamns kommuner. Det är två relativt ytstora kommuner för södra Sverige och det är långt till centralorterna. Området har idag låg tillgång till service. Samtidigt är området ett attraktivt rekreationsområde och sommartid är det många som besöker området, både genom att vara i sina fritidshus eller genom mer tillfälliga besök, gärna via båt. Det finns ett behov av att kunna genomföra långsiktigt planeringsarbete inom servicefrågorna för att kunna möta de utmaningar som området står inför. Projektet har genomfört gemensamma workshops med tjänstepersoner från båda kommunerna som hittade gemensamma nämnare för utveckling.

Vidare har det hållits möten med invånarna från båda sidor av kommungränsen.

Genom projektet har en nulägesbeskrivning, en samverkansmodell samt en gemensam serviceplan med bilagor skapats. Viktiga lärdomar är att det är värdefullt att flytta fokus från att vara i utkanten av ett område till att vara centrum i sitt omland. Det behövs ökad samverkan mellan olika kommunala funktioner över kommungränsen för att få största möjliga nytta för företag och invånare. Styrdokument kan vara ett led i ökad samverkan.

DigiBy -Norrbottnen, Luleå tekniska universitet, projektperiod 2018-11-28—2023-03-31

Digiby har genomfört pilottester av befintliga digitala lösningar på olika mötesplatser i byar i Norrbotten. Projektet har testat digitala tjänster för mötesplats, digitalt lås, digitala paketboxar, digitalt stöd i bokbuss, smarta samhällen, samordnade transporter och digital tidning.

Piloterna finns i 18 olika byar och kommuner. Byarna som kallas för *Rural Living Labs* har varit Niemisel, Kalix, Muodoslompolo, Brändön, Soutojärvi, Moskosel, Gunnarsbyn, Unbyn, Avan, Porjus, Harads, Vuollerim, Arjeplog, Pajala, Nilivaara, Piteå, Gällivare och Kiruna. Teknik och tjänster har anpassats efter förhållanden i byarna.

Projektet har resulterat i att piloterna har övergått i ordinarie verksamhet. Man har också ökat samverkan mellan olika tjänster. Projektet har även genomfört forskning inom inkluderande digital transformation av landsbygder, samt anpassat Living Labs metoder till landsbygders förhållanden.

Digiby har varit delaktigt i att utveckla människor att våga testa fler digitala tjänster. En lärdom är att inställningen till digitala lösningar blivit mer positiv när människor genom projektet fått testa tjänster i liten skala. Det har gett ökad digital förmåga och känsla av att "det här var inte så farligt".

6.8 Kommuner för serviceutveckling

För att projektmedlen i Tillväxtverkets handlingsplan ska göra så stor nytta som möjligt, och skapa en långsiktigt hållbar servicestruktur i Sveriges landsbygder, krävs ett utvecklingsarbete på flera nivåer.

Det krävs en regional strategisk styrning med kommunal medverkan och engagemang - *Regionala och lokala processer*, och att insatser utgår från lokala behov, initiativ och drivkraft - *Lokala servicelösningar*.

Den tidigare uppföljningen av handlingsplanen 2014–2020 visade att det inom inriktningen *Regionala och lokala processer* har beviljats projektmedel i förväntad omfattning. Men i huvudsak har medlen gått

till regionala processer, alltså servicearbete på regionalnivå. Uppföljningen visar att det inte har beviljats projektmedel inom inriktningen *Lokala (kommunala) processer*, alltså strategiskt servicearbete på kommunal och lokal nivå.

I utvecklingsarbete som syftar till att stärka tillgänglighet till grundläggande kommersiell service, menar vi att kommunerna har en viktig roll för att skapa goda förutsättningar. Kommunernas medverkan och engagemang är avgörande för att skapa långsiktighet i detta utvecklingsarbete. Kommuner, myndigheter och andra organisationer anser också att fungerande kommersiell service är viktigt för ett robust och resilient samhälle⁵⁸

Även om kommunen inte kan hjälpa till med direkta ekonomiska stöd, så har alltså kommunen en viktig roll. Det förutsätter dock att det finns kapacitet och förmåga i form av relevant kunskap och resurser tillsammans med engagemang och vilja.

Men kommunens roll i arbetet med grundläggande kommersiell service är inte helt självklar. Utmaningen har varit att rikta projektmedel till kommunerna utan att riskera att ”projektifiera” verksamhet som sedan ska fungera i kommunernas ordinarie verksamhet.

Vi har identifierat att kommunernas förmåga att möta och samverka med lokalsamhället är avgörande. Kommunernas dialog och samverkan med lokalsamhället är dessvärre ofta personberoende, vilket gör arbetet sårbart och utan långsiktighet. Det finns därför behov av att utveckla arbetssätt och rutiner för att minska den sårbarheten.

Denna insikt resulterade i utlysningen *Kommuner för serviceutveckling* som nu genomförts i två omgångar.

6.8.1 Beviljade ansökningar - Kommuner för serviceutveckling 2023–2025

2023 års utlysning resulterade i åtta beviljade projekt, vilket framgår av tabell 6.7.

Tabell 6.7 Beviljade projekt 2023 – Kommuner för serviceutveckling 2023–2025

Kommun	Projektnamn	Beviljat stöd
Mullsjö kommun	Utveckling av tjänster och service i Sandhemsbygden	500 000
Laholms kommun	Representativt medborgarinflytande för livskraftig landsbygd	466 152
Ljungby kommun	Service- och platsutveckling med serviceorter	491 869

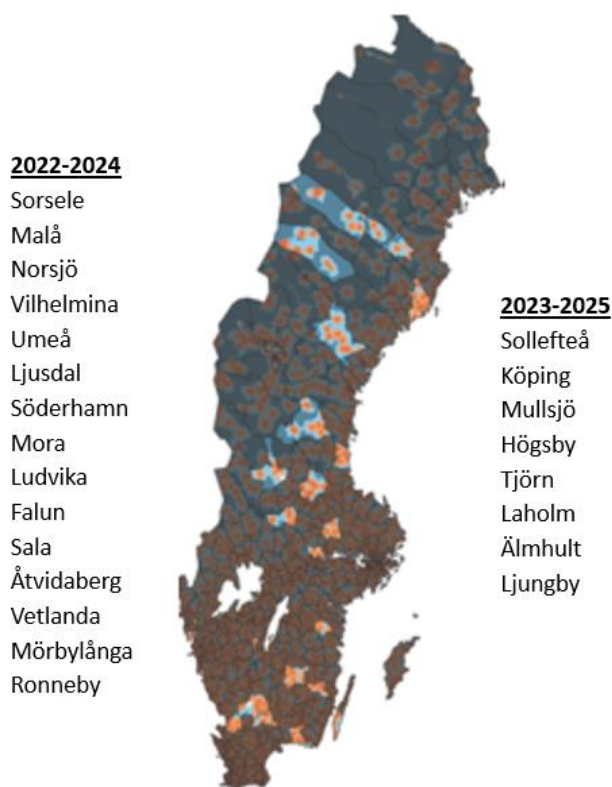
⁵⁸ Kommersiell service ger robustare samhälle, Tillväxtverket 2021, Rapport 0363

Högsby kommun	Starkare service i Högsby kommun	500 000
Sollefteå kommun	Samverkan för service i Sollefteå	496 740
Tjörn kommun	Hållbar platsutveckling i skärgården	500 000
Köpings kommun	Levande landsbygd i Västra Mälardalen	428 599
Älmhults kommun	Samverkan för bättre service i landsbygder	477 200

6.8.2 Kommuner för serviceutveckling 2022-2024 och 2023-2025

Det är nu sammanlagt 23 kommuner som ingår i *Kommuner för serviceutveckling 2022-2024* samt *2023-2025*. Kommunerna är spridda från Sorsele i norr till Ronneby i söder och finns i 12 olika län⁵⁹. Se komplett lista nedan.

Figur 6.1 Kommuner för serviceutveckling 2022–2025

⁵⁹ Fem kommuner i Västerbotten, tre kommuner i Dalarna, två kommuner i Gävleborg, Västmanland, Jönköping, Kalmar och Kronoberg samt en kommun i vardera Västernorrland, Västra Götaland, Östergötland, Blekinge och Halland.

6.8.3 Processtöd Kommuner för serviceutveckling 2022–2024

Pilotprojekten ingår i ett gemensamt genomförande tillsammans med de andra kommunerna. Tillväxtverket erbjuder fysiska och digitala träffar för lärande och erfarenhetsutbyte. Träffarna ska fungera som mötesplats för kunskapsutbyte och kunskapsinhämtning. Mellan träffarna arbetar respektive kommun på hemmaplan med sina lokala samarbetsparter.

Tillväxtverket vill med processtödet hjälpa kommunerna att vässa sin roll i att skapa förutsättningar för arbetet att stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service, genom att erbjuda verktygen kunskap, nätverk och finansiering.

När vi följt upp⁶⁰ tidigare genomförda insatser har vi sett att fem faktorer behöver samspela om arbetet med service ska leda till långsiktiga lösningar.

1. Insatsen behöver utgå från det lokala **behovet**, för att skapa delaktighet och engagemang.
2. Det krävs ett löpande och återkommande **förankringsarbete** externt så väl som internt, så att arbetat inte vilar på några enskilda personer.
3. **Samverkan** är navet i arbetet, ett väl fungerande samarbete är en förutsättning och är det som ger fart åt arbetet.
4. Det behövs en **plan** och en organisation för arbetet, att man enas om ansvarsfördelning med uppgifter och roller.
5. En gemensam **målbild** ger riktning i arbetet, så att alla drar åt samma håll.

Tillväxtverkets kunskapsstöd till *Kommuner för serviceutveckling* är därför uppbyggt utifrån dessa framgångsfaktorer och i genomförandet har vi lyft flertalet exempel från redan genomförda insatser tillsammans med aktuell kunskap, arbetssätt och metoder.

Under hela 2023 har vi erbjudit processtöd till de 15 kommuner som beviljades medel under 2022. För de 8 kommuner som beviljades medel under 2023 påbörjas processtödet januari 2024.

Processtödet innehåller kunskapsseminarier, olika erfarenhetsutbyten och nätverksaktiviteter samt individuell handledning.

6.8.3.1 Kunskap

Kunskapsseminarierna genomförs digitalt för att kunna erbjuda ett så brett och varierande program som möjligt samt för att alla ska kunna delta på lika villkor. Varje kunskapsseminarium följs av att deltagarna får en hemläxa på ämnet till nästkommande erfarenhetsträff.

---

⁶⁰ Med samverkan som nav, Tillväxtverket 2020, Rapport 0327

Under 2023 har vi genomfört tre kunskapsseminarier specifikt riktat till målgruppen Kommuner för serviceutveckling 2022–2024. Därutöver har vi genomfört två utbildningar i ansökan om utbetalning.

Tabell 6.8 Kunskapsseminarier Kommuner för serviceutveckling 2022-2024

Kunskapsseminarium	Innehåll
Från lanthandel till obemannade butiker	Tillväxtverket höll ett kunskapspass om utvecklingen sedan 1846 och lanthandelns ursprung, fram till dagens obemannade lösningar. Vi introducerade också hur stöd till kommersiell service fungerar, olika organisationers roller och viktiga faktorer som påverkar.
Att förankra sitt arbete med serviceutveckling	Örnsköldsviks kommun berättade om hur de med hjälp av förankring kunna bygga långsiktigt utvecklingsarbete med kortsiktiga insatser som exempelvis projekt kring servicepunkter. Torsby kommun delade med sig av hur man genomfört projektet Servicepunkter i nöd och lust och vikten av förankring i förändring. Vingåkers kommun beskrev utvecklingsresan till att nu kunna kalla sig den smarta Vingåkersbygden genom att bygga förtroende, relationer och genom att lyssna. Region Östergötland berättade om utvecklingen som skett i regionen från att se service som en isolerad ö till att vara en del av samhällsutvecklingen och att andra områden påverkar förutsättningar för kommersiell service.
Samverkan som nav för utvecklingsarbetet	Hela Sverige ska leva visade valda delar ur Servicebanken som är en digital verktygslåda med arbetssätt och metoder som man tagit fram i tidigare projekt. Exempelvis metoder för att arbeta medskapande och lösningsfokuserat. Länsstyrelsen Dalarna och Region Dalarna berättade om lärdomar från Service-BID, ett projekt där tre orter testat platsutveckling med BID-metoden för att öka tillgängligheten till kommersiell service i landsbygder. Holmöns utvecklingsforum presenterade Holmömodellen och hur man arbetat i Förstudie kring servicelösningar för skärgård och landsbygd. Deras medskick var att Lokalt engagemang och projektledning i samverkan med offentliga aktörer skapar lyckade projekt och levande samhällen. Coompanion lyfte samverkan som grund för hållbara servicelösningar genom projekt Servicelyftet som drevs i samarbete mellan Coompanion i sex län. De lyfte att lokalt engagemang behövs för att insatser ska bli framgångsrika. I samverkan kan det finnas behov av en gränsgångare med särskilt uppdrag och fokus.

6.8.3.2 Nätverk

Tre digitala erfarenhetsträffar

Under 2023 genomförde vi tre digitala erfarenhetsträffar där kommunerna delade erfarenheter från arbetet med olika hemläxor

utifrån tre olika teman – Behov, Förankring och Samverkan.

Respektive träff och hemläxa byggde vidare på de kunskapsseminarier som anordnats under året på samma tema. Varje träff hade rubrikerna:

- Det här har vi gjort/tänker göra.
- Det här kan vi tipsa om.
- Det här behöver vi hjälp med.

Servicesnack en gång i månaden

En gång i månaden genomförs digitalt möte, så kallat Servicesnack, där kommunerna lyfter frågor som de vill diskutera med varandra och Tillväxtverket. Tillväxtverket informerar även om aktuella frågor och ibland deltar en gäst på önskat tema.

Tre fysiska träffar

Tillväxtverket genomförde under maj-juni 2023 även fysiska träffar för kommunerna på tre platser av landet, Syd (Vetlanda), Mitt (Falun) och Norr (Vilhelmina). Syftet med träffarna var att deltagarna skulle umgås och utbyta erfarenheter i mindre grupp, knyta tightare band för projektets genomförande och för det som kommer efter projektslut. Samtliga deltagare presenterade sina respektive projekt och delade med sig av höjdpunkter och "dikeskörningar". De tre värdkommunerna fick också presentera sin kommunala organisation och hur projektet förankras internt. Nedan beskrivs kortfattat innehåll och vilka kommuner som deltog:

- **Syd (Vetlanda): Ronneby, Mörbylånga, Åtvidaberg och Vetlanda**
Studiebesök i Karlstorp och Stenhamra, med information om samarbetet mellan lokala aktörer och kommunen för att utveckla service på orten.
- **Mitt (Falun): Ljusdal, Söderhamn, Sala, Ludvika, Falun och Mora**
Region Dalarna berättade om stöd till kommersiell service och hur man förhåller sig till obemannade butiker. Gäster var byaentusiaster från Sågmyra: en präst, en butiksägare och representanter från bygdeföreningen. De berättade om hur de planerar att tillsammans uppföra en obemannad butik och vikten av samarbete mellan aktörerna på orten.
- **Norr (Vilhelmina): Sorsele, Malå, Norsjö, Umeå och Vilhelmina**
Butikschefen för Coop i Kittelfjäll berättade om hur det är att driva en säsonsberoende butik i Kittelfjäll och beroendet av det lokala engagemanget. Utan bybornas hjälp och stöd ingen butik.

Halvtidsavstämning

I september hade det gått ett år sedan digital uppstartsträff 2022 och knappt ett år kvarstod av projektperioden. Tillväxtverket bjöd därför in till ett digitalt möte för att tillsammans med kommunerna reflektera över det gångna året, blicka framåt mot hösten 2023 och våren 2024

med slutförande av projektet. Vi diskuterade även vilka som bör vara mottagare resultat.

Scenen är din

För att deltagarna skulle få information om hur långt de olika kommunerna kommit och vad som händer i kommunerna, arrangerades digitala möten i december – *Scenen är din*. Kommunerna delades upp på två tillfällen där respektive kommun presenterade pågående arbete och resultat utifrån rubrikerna:

- Det här har vi gjort
- Det här gör vi just nu
- Det har vill vi hinna
- Ett framsteg- så lyckades vi
- En motgång – så hanterar vi det

6.8.3.3 Individuell handledning

För att kunna stötta varje kommun, utifrån dess individuella behov och förutsättningar, erbjuder vi enskilda möten som komplement till övriga gemensamma träffar. I februari och november avsatte vi tid för enskild avstämning med respektive kommun via digitalt möte. På mötena diskuterades vad som var aktuellt i projektet, frågor om genomförandet, frågor om ansökan om utbetalning samt olika önskemål och behov i fortsatt processtöd.

6.8.4 Övrig medverkan i konferenser

Inom ramen för projektet SHiMR⁶¹ bjöd västerbottenskommunerna inom gruppen Region 10⁶² in olika aktörer till ett möte i Vilhelmina den 31 augusti. Under ledning av en eller flera ämnesexperter diskuterades olika servicefrågor.

Tillväxtverket medverkade digitalt genom att inledningstala om *Vad är grundläggande kommersiell service, varför är det viktigt och hur får vi det att fungera?*

Övriga medverkande var: Vilhelmina kommun, Region Norrbotten, Region Västerbotten, Organisationen Sveriges Servicebutiker, Luleå tekniska universitet.

---

⁶¹ SHiMR, Strategisk Samverkan för Hållbar Näringslivsutveckling i Möjligheternas Region är ett näringslivsutvecklingsprojekt inom Region 10 som syftar till ökat entreprenörskap och en hållbar tillväxt i regionen.

⁶² Region 10 är en frivillig sammanslutning av 10 inlandskommuner i Norrbottens och Västerbottens inland.

6.9 Reflektioner

6.9.1 Projektmedel som katalysator för att skapa engagemang

I och med årets beslut om projektmedel till åtta lokala processer, med kommunerna som projektägare, har vi nu lagt den sista pusselbiten i Tillväxtverkets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2023.

2016 inledde vi med att finansiera 15 projekt på regional nivå, Regionala processer för Stärkt regionalt servicearbete – det vill säga framtagande, organisering och genomförande av Regionala serviceprogram.

Därefter har vi beviljat ett 40-tal lokala servicelösningar, och 12 kompetensutvecklings- och informationsprojekt.

Sammanlagt har vi nu 93 projekt i vår portfölj, som alla på ett eller annat sätt bidragit till stärkt service i Sveriges landsbygder.

Tillväxtverkets projektmedel har i ett flertal regioner, kommuner eller samhällen haft funktionen som en katalysator för att skapa engagemang och vilja att våga testa nya lösningar och metoder för serviceutveckling. Följande kommentar från en organisation som medverkat i genomförandet både som projektägare och kunskapsbärare är ett bevis på detta:

”Det har varit ett viktigt symbolvärde att Tillväxtverket haft projektmedel till service!”

6.9.2 Lärdomar från Kommuner för serviceutveckling

I förra årets rapportering kunde vi berätta om att vi initierat en insats för att nå kommuner med projektmedel i landsbygdsprogrammet. Ett erbjudande som ska stärka kommuners långsiktiga förmåga att arbeta för grundläggande kommersiell service. I år har vi berättat om det processtöd bestående av kunskap, nätverk och individuellt stöd som erbjudits 15 kommuner. Under 2023 har även insatsen utökats med ytterligare 8 kommuner med god spridning över landet.

Några lärdomar och reflektioner från året som gått:

Det behov som kommunerna har i arbetet att främja tillgänglighet till kommersiell service är inte enbart finansiering. Behovet kommunerna har är att få relevant, lättillgänglig kunskap i rätt omfattning och vid rätt tidpunkt samt att ha tillgång till ett nätverk för utbyte och reflektion.

En fråga vi ställde oss inledningsvis var – *Vad kan en kommun göra för att stärka kommersiell service?* Det är en fråga vi hoppas kunna ge ett utförligt svar på, med flera exempel, när programmet avslutas. Men redan nu kan vi konstatera att en kommun faktiskt kan göra en hel del för att stärka tillgängligheten till grundläggande kommersiell service inom ramen för kommunens befintliga verksamheter. Förutom att kommunen kan skapa förutsättningar för service i strategi, plan och

budget samt göra det möjligt att samordna olika frågor, så har kommunens blotta närvaro i mötet med lokalsamhället en betydelse för att skapa relationer och tillit, vilket är grundläggande för all samverkan.

När kommunen visar uppriktigt intresse för vad platsen behöver får det lokala engagemanget kraft och riktning. Kommunen kan alltså bidra genom att vara delaktig och engagerad i den lokala utvecklingen. I en medborgardialog är det ofta överflödigt att engagera externa workshopledare utan förankring till orten. Det viktiga är att som kommunens representant vara fysiskt på plats, att lyssna och ställa relevanta frågor som för dialogen framåt.

Kommunen har också mycket att vinna på att inte bara samverka lokalt utan även samordna sig internt. Kommunen behöver jobba över förvaltningsgränser och mobilisera med platsen som gemensam nämnare. Det bygger dessutom tillitskapital. Något som blivit allt tydligare är att *"det stora ligger i det lilla"*.

I samarbete mellan offentliga, privata och ideella aktörer behöver man vara medveten om att processer varierar mellan olika organisationer. Det handlar alltså inte bara om att *Bjuda upp till dans*, utan för att insatsen ska bli långsiktig, krävs det även en vilja och förmåga att hålla samma takt. Ett klokt citat från en deltagande kommun:

"Ensam går det fort men tillsammans kommer man långt"

6.9.3 Nästa steg - resultatöverlämning

Tillväxtverkets handlingsplan kommer ur och baseras på resultat från uppföljning av Regionala serviceprogram 2009-2013. Därefter har handlingsplanen uppdaterats utifrån den årliga uppföljningen av Regionala serviceprogram 2014-2022.

Att resultaten som nu kommer av insatser som finansierats i Tillväxtverkets handlingsplan, nu förs över till genomförandet av Regionala serviceprogram 2023-2030, ser vi som självklart.

Under 2024 inleder vi därför ett strukturerat resultatöverlämnande från *Kommuner för serviceutveckling* till de Regioner vars kommuner ingår i satsningen. Resultat från den avslutande delen i processtödet till kommuner, återkommer vi i 2025 års åiterrapportering.

Bilaga 1. Olika stöd till kommersiell service.

Typ av stöd	Beskrivning
Investeringsbidrag Förordning (2000:284)	Investeringsbidrag kan ges för fyra huvudsakliga ändamål: a) ny-, till-, eller ombyggnad eller större reparation av lokal. b) inköp av inredning och utrustning. c) kompetenshöjande insatser för näringsidkare och anställda inom dagligvarubranschen och drivmedelsbranschen. d) utarbetande av åtgärdsprogram i syfte att förbättra företagets lönsamhet.
Investeringslån Förordning (2000:284)	Investeringslån lämnas av samma skäl som bidraget ovan samt för anskaffning av varulager.
Servicebidrag Förordning (2000:284)	Servicebidrag kan lämnas om det finns särskilda skäl och andra åtgärder har prövats, men inte visat sig vara ändamålsenliga. Skäl för bidrag kan vara tillfälliga lönsamhets- och likviditetsproblem, och för att hindra eller fördröja en nedläggning som riskerar att försämra försörjning med dagligvaror och drivmedel.
Hemsändningsbidrag Förordning (2000:284)	Hemsändningsbidrag kan beviljas för att bekosta kommunens hemsändning av dagligvaror till de hushåll som har störst avstånd till eller saknar möjlighet att ta sig till butiken. Bidraget kan även beviljas för att bekosta inköpsturer.
Särskilt driftsstöd i sårbara och utsatta områden Förordning (2000:284)	Särskilt driftsstöd får lämnas till försäljningsställe som har ett mångsidigt utbud av dagligvaror och som: <ul style="list-style-type: none"> - är beläget mer än 10 kilometer från närmsta dagligvarubutik, - har fasta lokaler som är öppna året runt, - har en nettoomsättning för dagligvaror på högst 11 miljoner kronor.
Stöd till korrosionsskydd för drivmedelsstationer 2022–2023 Förordning (2022:206)	Stöd lämnades för att bygga om eller byta ut rörledningar i mark för hantering av brandfarlig vätska. Åtgärd ska vara nödvändig för att säkerställa det skydd mot korrosion som krävs enligt gällande föreskrifter. Stöd får lämnas till ett företag med försäljningsställe för drivmedel som <ul style="list-style-type: none"> - tillhandahåller drivmedel för motordrivna fordon till allmänheten på åretruntbasis, - är beläget i ett landsbygdsområde där servicen är gles, - är beläget mer än 15 kilometer från ett annat försäljningsställe för drivmedel, och - är i behov av stöd för att fortsätta bedriva verksamheten.
Investeringsstöd, rådgivning och projektmedel från landsbygdsprogrammet (LBP), 2016–2024 Förordning (2005:406)	Investeringsstöd, rådgivning och projektmedel med finansiering från LBP kan beviljas för att stödja dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar, men även exempelvis för att etablera servicepunkter och för att testa distributions- och logistiklösningar.

Bilaga 2. Stöd till kommersiell service år 2023 fördelat på län, stödtyp, beviljat stöd, antal ärenden och antal unika företag (antal, miljoner kronor).

Län	Hemsändningsbidrag		Servicebidrag		Särskilt driftstöd		Investeringsbidrag		Stöd till korrosionsskydd		Totalt stöd Anslag 1:1		Investeringsstöd i landsbygdsprogrammet		Totalt stöd till kommersiell service 2023	
	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr	Antal ärenden	mnkr
Stockholm		-	6	0,8	20	3,7	5	1,3	1,0	0,9	32	6,7	6	3,0	38	9,7
Uppsala	2	0,2		-	5	1,5		-		-	7	1,6	1	0,8	8	2,4
Södermanland		-	7	0,5	3	0,6		-		-	10	1,1	3	1,7	13	2,8
Östergötland	5	0,5	22	1,1	18	3,6	10	1,4		-	55	6,6		-	55	6,6
Jönköping	4	0,6	3	0,4	17	3,1	7	2,3		-	31	6,4	1	0,4	32	6,8
Kronoberg	5	1,0	2	0,4	11	2,4	8	2,2		-	26	6,0	6	3,0	32	9,0
Kalmar	10	2,9	7	1,3	11	2,4	13	4,2	1,0	0,9	42	11,7		-	42	11,7
Gotland		-		-	1	0,1		-	1,0	0,9	2	0,9	2	1,1	4	2,0
Blekinge	5	1,0	4	0,7	1	0,2	3	1,9		-	13	3,9		-	13	3,9
Skåne		-		-	4	1,0	7	2,3		-	11	3,3		-	11	3,3
Halland		-	1	0,04	3	0,6	1	0,6		-	5	1,2		-	5	1,2
Västra Götaland	6	0,4	1	0,1	23	4,9	9	2,7		-	39	8,2	2	0,9	41	9,1
Värmland	10	2,0	2	0,4	11	2,3	6	3,2	4,0	0,8	33	8,9	1	0,1	34	8,9
Örebro	2	0,1	1	0,1	6	1,0	10	0,6		-	19	1,8		-	19	1,8
Västmanland	2	0,2	1	0,3	3	0,6		-		-	6	1,0		-	6	1,0
Dalarna	4	0,5	7	0,5	14	2,9	11	5,0		-	36	8,9	5	2,8	41	11,7
Gävleborg	9	2,7	2	0,2	12	2,4	10	2,9		-	33	8,2	2	0,6	35	8,7
Västernorrland	6	1,2	5	0,8	20	4,3	12	5,3		-	43	11,5	4	3,3	47	14,9
Jämtland	8	1,5	7	1,0	21	3,8	12	3,5	3,0	1,7	51	11,6	8	6,5	59	18,0
Västerbotten	12	2,3	3	0,4	44	8,1	14	7,7	2	0,6	75	19,0	3	0,5	78	19,5
Norrbotten	11	1,9	8	1,1	30	6,0	13	4,0		-	62	12,9	15	16,0	77	29,0
Totalt	101	19,1	89	10,0	278	55,3	151	51,3	12	5,7	631	141,3	59	40,5	690	181,9
*Antal unika företag som beviljats bidrag/stöd			88		264		135		12		363		56		387	

Källa: Jordbruksverket (Investeringsstöd i landsbygdsprogrammet) samt Tillväxtverket (Nyps)

* Här inkluderas inte kommuner med hemsändningsbidrag. Med företag avses aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag, enskilda firmor eller ideella föreningar

